

ÁLDOZATVÉDELEM

Készítette: Halasi Anita

2008.

Bevezető gondolatok

Mielőtt hozzákezdek, illetve amikor először körvonalazódott a fejemben, hogy tanulmányomat az *áldozatvédelem - áldozatsegítés* tárgy - és témakörében szeretném megírni, azt gondoltam, hogy ez egy a szívemhez közel álló, ezáltal könnyebb feladat lesz. Az idő telt-múlt. Rájöttem, hogy ez a munka egyáltalán nem egy könnyű „falat”. A „falat” nagy, rágós és nehezen emészthető. Az előkészületi munka részeként számos szakirányú cikket, tanulmányt, könyvet, jogszabályt, illetve statisztikát, tájékoztatót olvastam és tanulmányoztam át, nagy érdeklődéssel. Ennek az előkészületi munkának a során a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda Visszakézből, avagy a bűncselekmények áldozatainak igényérvényesítése polgári jogi eszközökkel beszámolójában nagyon megragadott egy mondat, amely így szól: *„az emberek valószínűleg addig nem is érdekeltek áldozatvédelmi témában, amíg maguk nem válnak áldozattá”*¹.

Az áldozatok segítése és – védelme egyre inkább a „szenzációéhségéről” híres tömegkommunikáció révén kerül a társadalom döntő többségének látókörébe. Ez a fajta „szenzációhajhászás” sajnos, de valóság, hogy még véletlenül sem objektív nézőpontból mutatja be az áldozatok – a többség - nagyon megrázó sorsát.

Tanulmányomban ismertetni kívánom a hazai – és azon belül is a Békés megyében működő - áldozatvédelmi munkát; különös figyelmet fordítva a nemrég felállított Igazságügyi Hivatalon belül tevékenykedő Áldozatsegítő Szolgálat feladataira, társadalmi beágyazottságára, valamint az áldozatvédelem társadalompolitikai aspektusaira. Hipotézisem szerint a több mint két éve integrált rendszerként működő intézmény – feladataival, munkájával együtt - a társadalom nagy többségének számára megfoghatatlan. Kezdeti elgondolásom szerint az Áldozatsegítő Szolgálat „kihasználtsága” nem megfelelő mértékű, ezáltal nagyon sok eset, nagyon sok egyén a szolgáltatáson kívül, látenciában marad. Tanulmányom kritikai észrevételei során szem előtt kívánom tartani, hogy egy – a véleményem szerint - gyermekcipőben járó intézményrendszerrel van szó, amely nyilván saját tapasztalatait figyelembe véve évről – évre fejlődik és fejlődhet. Munkám során e fejlődés, fejlesztés lehetőségeire, módjaira ajánlásokat kívánok megfogalmazni, lévén úgy gondolom, hogy maga az áldozatvédelem, áldozatsegítés egy nagyon fontos és nemes társadalmi felelősségvállalást megjelenítő preventív-, orvosló-, segítő munka, mely akár szerves egész lenne képes alkotni a rendvédelemmel - igazságszolgáltatással és a szociálpolitikával - társadalompolitikával. Elengedhetetlennek tartom az áldozatvédelem, áldozatsegítés komplex társadalmi jelenségként kezelését, amihez a különböző minisztériumok, a különféle szak- és ágazati politikák, a legkülönbözőbb szakemberek professzionális együttműködésében látom elsősorban a megoldást, a „probléma” kezelésének lehetőségét.

Tanulmányom első részében a viktimológia, a sértett és áldozat fogalmakat járom körbe, azzal a céllal, hogy egyrészt vázlatos formában, de világos képet mutasson a fogalmakról, másrészt pedig azért, hogy a későbbiekben általam használni kívánt kifejezések egyértelművé váljanak. Az első részt követően az áldozatok segítésének történeti pillanatait kívánom nyomon követni, majd a törvény előkészítő munkálatainak vázlatos, de mégis fontosnak tartott bemutatására törekszem. Mindezek után a jogszabály mai napon hatályos állapotára szeretnék kitérni, ami után a tevékenységet a statisztikai adatok tükrében mutatom be. Ezt követően a gyakorlat oldaláról szeretném megközelíteni a működést a Békés Megyei Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálat vezetőjével készült interjú tanúságaira építve. Tanulmányom befejezése előtt pedig javaslatokat, ajánlásokat kívánok megfogalmazni, végül az értekezésem

¹ <http://www.neki.hu/rend/visszakezbol>

befejezését a szakirodalom, jogszabály, statisztikai adatok, áldozatvédelemben dolgozók tapasztalataira épülő rövid konklúzió adja.

I. Fogalomtisztázások

I. 1. Viktimológia

A viktimológia, - mint tudomány - történeti kialakulásának tekintetében a vélemények nagyon megoszlanak, bár általánosságban mégis azt lehet mondani, hogy a második világháború utánra tehető ez az időpont. Ahogyan a tudományos alap létrejötte körül, úgy a viktimológia alapítójának tekintetében is vita, véleménymegosztás van; ugyanis a hazai szakemberek többsége szerint egy Bukarestben megtartott pszichiátriai kongresszushoz (1947) köthető a tudományterület megteremtése, ami véleményük szerint Benjamin Mendelsohn előadásához fűződik. Egy évvel a bukaresti konferenciát követően jelent meg az Amerikai Egyesült Államokban Hans von Hentig a bűnöző és áldozata témát taglaló írásműve; a külföldi szakemberek szerint e mű megjelenéséhez köthető a tudományos vizsgálódás megteremtése. Addig, amíg Benjamin Mendelsohn elgondolásában a viktimológia a társadalom valamennyi áldozatával foglalkozik, - azaz egy univerzálisabb, átfogóbb kört ölel fel -, addig Hans von Hentig elképzelése szerint, a viktimológia a bűncselekmények áldozatainak tudományos igényű tanulmányozását jelenti. A viktimológia fogalmának értelmezése mindig az adott áldozatdefiníció függvénye. A Benjamin Mendelsohn nevéhez köthető variánsra az *általános viktimológia* elnevezést használjuk, a Hans von Hentig - féle megkülönböztetésére a *kriminálviktimológia* fogalom terjedt el. A két szakember véleménykülönbsége, illetve a pártolók eltérő álláspontjai ellenére is a kettőjük együttes eredményének, tevékenységének köszönhető a viktimológiai vizsgálatok kiterjesztése.

A *viktimológia fogalmának* kialakulása, maga az elnevezés Fredric Wertham nevéhez köthető, aki az 1949-ben „Az erőszak megnyilvánulása” című művében hívta fel a figyelmet e tudományág szükségességére.

A fentebb ismertetésre került két megközelítés közé ékelhető be Zvonimir P. Separovic *modern viktimológia* irányzata, aki a viktimológia társadalomtudományok közti helyét hangsúlyozta. Álláspontja szerint létezik:

- criminal special victimology (klasszikus, a bűncselekmények áldozataival foglalkozik)
- general victimology (általános, a legkülönbözőbb áldozatokkal foglalkozik)
- new victimology (modern, az emberi jogok megsértésének áldozatait vizsgálja)

Separovic „*véleménye szerint az áldozattá válás az alapvető emberi jogok megsértését jelenti, tekintet nélkül arra, hogy a jog ezt büntetendő cselekménynek nyilvánítja-e vagy sem.*”²

Az említett három irányzat mellett azonban számos, néha teljesen új, esetleg mások által vitatott viktimológia fogalom is ismert. Mindennek szellemében ismertetnék egy - egy a szakirodalomban is megtalálható, a szakmát művelő személyek hivatkozásai alapján használt elképzelést. Az egyik ilyen új terminus szerint – ami Elias Neuman és Robert Elias nevéhez köthető – a viktimológia a társadalom és a jog minden lehetséges áldozati kategóriáját felöleli. A másik ismert és Gerd F. Kirchhoff nevéhez fűződő elgondolás szerint a viktimológia az

² Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései (Osiris Kiadó, 2001. 16. oldal)

áldozatok emberi jogainak megsértésével foglalkozó tudomány, véleménye szerint „természetesen különbség van a bűncselekmény elkövetése és az emberi jogok megsértése között, de ez a különbség nem annyira releváns.”³

A Magyarországon képviselt álláspontok közül elsőként Görgényi Ilona gondolatát említeném meg, azaz: „Magyarországon a viktimológia fogalmát és hovatartozását illetően meglehetősen egybehangzó álláspont alakult ki, amelynek lényege, hogy a viktimológia a kriminológiához tartozik.”⁴ Irk Ferenc vélekedése szerint: „a viktimológia a kriminológia azon ága, amely a bűncselekmény közvetlen és közvetett sértettjével foglalkozik, mégpedig tekintet nélkül arra, hogy a sértettek bármelyike is természetes vagy jogi személy.”⁵

Mind a nemzetközi fogalmi terminusok, mind a hazai szakirodalomban használt kifejezések alapján összességében azt lehet mondani, hogy a kriminológia és a viktimológia kiindulópontja közös, fejlődésük menete pedig párhuzamosnak tekinthető.

Saját elképzeléseimhez, véleményemhez Zvonimir P. Separovic elgondolása áll a legközelebb, - és ennek megfelelően a továbbiakban a viktimológia fogalmakor is ezt kívánom használni -, amely szerint a viktimológia összegző fogalmába beletartozik a klasszikus, az általános és a modern viktimológia is. Azaz, a viktimológia: „a bűncselekmények, a balesetek, illetve a szerencsétlenségek, valamint az emberi jogok megsértése és a hatalommal való visszaélés áldozataival, azaz mindazokkal foglalkozik, akiket megfosztottak az élethez, egészséghez, tisztességhez és biztonsághoz való jogaiktól, legyenek természetes személyek vagy kollektív áldozatok, tekintet nélkül arra, hogy a szenvedést fizikai vagy nem fizikai személy tevékenysége, illetve mulasztása okozta az egyértelműen előírt jogi rendelkezések vagy az emberi jogok univerzális koncepciójának megsértésével.”⁶

I. 2. Áldozat vagy sértett?- egy eldöntendő kérdés

Nemzetközi szinten – amint az alábbiakból is ki fog tűnik -, az áldozat fogalmának objektív előfeltétele az, hogy az a tagállam hatályos büntetőjogába ütköző cselekmény történjen. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban: ENSZ) 1985-ös deklarációja a bűncselekmények, és a hatalommal való visszaélés áldozataival kapcsolatos igazságszolgáltatás alapelveiről szól. A deklaráció értelmében az első kört illetően áldozat alatt az „olyan személyeket értjük, akik egyedileg vagy kollektíven sérelmet szenvedtek, beleértve a fizikai és mentális sérüléseket, érzelmi szenvedéseket, gazdasági veszteségeket, alapvető jogaik – olyan tevékenységekkel vagy mulasztással történő – lényeges korlátozását, amelyek sértik a tagállamok hatályos büntetőjogi normáit, értve alatta olyan normákat is, amelyek a bűnös hatalmi visszaéléseket tiltják. Áldozat alatt értendők a közvetlen áldozat családtagjai és azok a személyek is, akik sérelmet szenvedtek, mert beavatkoztak annak érdekében, hogy segítsék az áldozatot a nehéz helyzetében, vagy azért, hogy megelőzzék az áldozattá válását.”⁷

Az ENSZ - deklaráció áldozat-definíciója kapcsán azt lehet mondani – az alábbiakban ismertetésre kerülő Európai Unió Tanácsa kerethatározatával és irányelvével szemben-, hogy a legszélesebb körben értelmezi az áldozat fogalmát, azaz beletartozónak veszi az egyéni vagy

³ Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései (Osiris Kiadó, 2001. 17. oldal)

⁴ Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései (Osiris Kiadó, 2001. 17. oldal)

⁵ Irk Ferenc: a közúti közlekedési balesetokozás viktimológiai tipológiájához (Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle, 1972. évi 5. szám 265. oldal)

⁶ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévy: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 276. oldal)

⁷ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévy: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 282. oldal)

kollektíven történt sérelem elszenvedését, valamint a sérelmet szenvedettek hozzátartozóit is az áldozati kategóriába férőnek tekinti.

Az Európai Unió Tanácsa kerethatározata „a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról (2001/220/IB, továbbiakban: kerethatározat)”⁸ alkalmazásában „a „sértett” természetes személy, aki olyan károsodást szenvedett, ideértve testi vagy szellemi épségének sérelmét, érzelmi szenvedését vagy gazdasági veszteségét is, amelynek közvetlen oka olyan cselekmény vagy mulasztás, amely valamely tagállam büntetőjogi szabályainak megsértésével valósult meg.

Az Európai Unió Tanácsa irányelve „a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről (2004/80/EK, továbbiakban: irányelv)”⁹ értelmében, az unió tagállamainak valamennyi uniós polgár számára biztosítaniuk kell az állami kárenyhítést. Az irányelv már nem a sértett fogalmát, hanem a bűncselekmények áldozatait, illetve a bűncselekmények által érintett más személyek, kifejezéseket használja.

Magyarország tekintetében a Magyar Értelmező Kéziszótár szerint az áldozat fogalma azt a személyt jelöli, aki „*valamely szerencsétlenségnek, sorscsapásnak, emberi gyengeségnek vagy gonoszságnak terhét, nehézségét és súlyos következményét akaratán kívül, olykor méltatlanul is kénytelen elviselni, akaratán kívül kerül valamely fonák helyzetbe vagy megtorlás nélkül kénytelen apróbb nehézséget, alkalomszerű kellemetlenséget elviselni*”.¹⁰

Hajdú Magdolna „A bűncselekmények áldozatainak védelme” című tanulmányában azt írta, hogy az áldozat fogalma egységesnek tekinthető. „*Szűkebb értelemben áldozatnak (direct victim) azt a természetes személyt tekintjük, aki a büntetőjog megsértésével végrehajtott cselekmények vagy mulasztások közvetlen következményeként sérelmet szenvedett. Tágabb értelemben az áldozat fogalmába tartoznak az áldozat közvetlen hozzátartozói (indirect victim), és ide értjük azokat a személyeket is, akik véletlenül szenvednek sérelmet a bűncselekmény elkövetésekor (bystander).*”¹¹

Míg Vigh József álláspontja szerint „*az áldozat fogalma sokkal szélesebb, mintsem hogy a bűncselekmények sértettjeire lehetne redukálni, amikor áldozatról beszélünk, annak fogalmát ki kell terjesztenünk a közvetett sértettekre, a jogi személyekre is.*”¹²

Magyarországon az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról a következőképpen fogalmaz az 51. § (1) bekezdés értelmében: „*Sértett az, akinek jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.*”¹³

A „2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről”¹⁴ 1.§ (1) bekezdés értelmében a bűncselekmény sértettjét, valamint azt a természetes személyt, aki a bűncselekmény közvetlen következményeként sérelmet, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett, együtt áldozatnak tekinti.

⁸ <http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm>

⁹ <http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm>

¹⁰ Magyar értelmező kéziszótár (Akadémiai Kiadó, 1972. 26. oldal)

¹¹ Belügyi Szemle 2003 / 2-3. (161. oldal)

¹² (szerk.) Gönczöl – Kerezsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 281. oldal)

¹³ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

¹⁴ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

A magyar szabályozás elvi felsoroláshoz való viszonyulása tekintetében azt lehet elmondani, hogy nem nevesíti külön a természetes és jogi személyeket a bűncselekmény sértettje esetében, míg a közvetlen következmények sértettjei/áldozati kapcsán azt már pusztán természetes személyekre vonatkoztatja. Ugyanakkor az elméleti lajstrommal megegyező módon a hatályos szabályozás is megkülönbözteti a közvetlen és közvetett áldozati kört, bár ez utóbbiba – véleményem szerint – a „bystander”-ek nemigen férnek bele, lévén nem áll ok-okozati viszonyban a bűncselekménnyel az általuk *véletlenszerűen elszenvedett sérelem*, maximum tér és időbeli összefüggést lehetne ebben az esetben megállapítani.

A fentebb ismertetettek értelmében, mintegy összefoglalásként azt lehet megállapítani, hogy a három nemzetközi dokumentum közül igazából „csak” a két EU- s bírt jelentőséggel a magyar jogszabály megalkotása tekintetében, az ENSZ-deklarációról a hazai szabályozás előkészületi munkája pusztán említést tett. Mindennek valószínűleg az egyik lehetséges oka az, hogy a kerethatározatban és az irányelvben megfogalmazott és elérendőnek minősített célok tekintetében ezek kötelezőek a tagállamokra nézve. A két jogforrási szabályozás elve tekintetében a tagállamok a forma és eszköz szabad megválasztásával, a nemzeti sajátosságaik figyelembevételével ültethetik át annak tartalmát a saját hazai jogrendszerükbe. A kerethatározat és az irányelv között az a különbség mindenképpen megemlítendő, hogy az előbbi esetében, amikor a tagállamok – a címzettek - elfogadják az átültető rendelkezést, azokra nem kell hivatkozniuk, míg az irányelv esetében bár nem szó szerint, de pontosan és precízen, a jogbiztonság követelményének figyelembe vétele mellett kell beemelnük a jogrendszerükbe és külön törvényt, rendeletet kell alkotniuk a témában. A másik lehetséges ok az, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete általi deklaráció – amint az a kifejezésben is benne rejlik – egyfajta elvi nyilatkozattétel, kijelentés „csupán”, de ez mindenképpen hozzájárulhatott ahhoz, hogy az áldozatok védelmével foglalkozó szervezetek számára iránymutatásul, ajánlásul szolgálhasson, hogy felismerjék azt, hogy az áldozatok jogainak elismerésére és elismertetésére igenis nagy szükség van.

II. A rendszerváltást követő áldozatsegítés történelmi pillanatképekben

Amint a legtöbb országban, így Magyarországon is a civileknek köszönhetőek az első komoly lépések, szándékok, összefogások az áldozatsegítés terén.

Az első mérföldkő, a civil kezdeményezésű és német mintát követő *Fehér Gyűrű Egyesület* nevéhez fűződik, amely 1989. óta konkrét és közvetlen támogatást ad, valamint segítséget nyújt a bűncselekmény - valamennyi bűncselekménytípus esetén, főleg szociális helyzetük miatt rászoruló¹⁵ - áldozatainak, hozzátartozóinak. A segítségnyújtás formái között megtalálható az anyagi, a jogi, a pszichikai és egyéb forma is, továbbá kiáll és fellép a sértettek érdekeinek védelmében, valamint a hazánkban áldozattá vált külföldieknek is segítséget nyújt. A külföldiek esetében „*az anyagi jellegű szolgáltatásokra csak a viszonyossági elv alapján van lehetőség, vagyis azon országok polgárai kaphatnak támogatást, ahol a magyar turista is segítségre számíthat.*”¹⁶A magyar Fehér Gyűrű Egyesület az Európai Áldozatvédő Fórum (European Forum for Victim Services) tagja.

¹⁵ Megjegyzés: a rászorultsági kritériumokra, így azok bemutatására és ellenőrzésére vonatkozó forrásokat nem találtam. Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai (HRSZE, 1994, 30. oldal) könyve tartalmaz egy idevágó részt: „a magánszektorral szemben a polgárok nem formálhatnak jogokat. Segélyt kérni lehet, de a jótékonyági alapítvány segélyadásra nem kötelezhető.” Az előbbi idézet tükrében azt lehet mondani, hogy a civil szektor általi támogatásokra jog nem teremődik, a rászorultsági szint meghatározása önkényessé válhat.

¹⁶ http://www.bunmegelozes.easyhosting.hu/obmb/obmbnek_beszamol_feher_gyuru.doc

1991-es alapítású az *Alapítvány az Erőszakos Szexuális Támadást Elszenvettek Rehabilitációjára (E. Sz. T. E. R.)*, amely 1994-re egy ambulanciával bővült, más néven az *Eszter Alapítvány és Ambulancia*. Az ambulancia szakképzett munkatársainak legfőbb feladata a szexuális erőszak áldozatainak lelki felépülésében való segítségnyújtás.

1993-ban Adamik Mária szociálpolitikus-szociológus vezetésével alakult meg az *Ombudsnő Programiroda*, majd egyik kiemelt szolgáltatása a Nővonal, ahol a segítő tevékenység telefonon keresztüli kapcsolatra vonatkozik.

1994 óta ismert a *Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen (NANE) Egyesület*, a nők ellen elkövetett bűncselekmények áldozatain segít, segélyvonalat működtet, képzéseket szervez. A különféle szóróanyagokkal, szak- és önszegítő könyvekkel, valamint megmozdulásokkal kívánják a nyilvánosság figyelmét felkelteni, felhívni.

1996-os megjelenésű a *Habeas Corpus Munkacsoport (HCM)* főbb munkaterületei között említhető meg a családon belüli erőszak, a nők emberi jogai, a szexuális bűncselekmények, a szexuális kisebbségek, az abortusz, az incesztus-ügyek, a HIV-sátusszal kapcsolatos jogok, illetve a transzneműek-ügyei.

A hazai szervezeti rendszer – az állami intézkedések - első elemeként a Belügyminisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Kommunikációs Irodáján belül az 1998. október 15-én létrejött Áldozatvédelmi Iroda említhető meg, amely koordinálta és végrehajtotta az áldozatsegítéssel kapcsolatban felmerülő feladatokat, valamint társadalmi szervezetekkel működött együtt. Majd ezt követően került kialakításra 1999-től a rendőrség áldozatvédelmi referenseket foglalkoztató hálózata, amely országos, területi és helyi szinteken szerveződött. A belügyi szervek áldozatvédelmi feladatainak meghatározásáról és végrehajtásáról utasítás készült, a „4/1999. sz. belügyminiszteri utasítás”¹⁷, amelynek eredményeként az országos, a budapesti, illetve a megyei rendőrkapitányságokon áldozatvédelmi referenseket jelöltek ki, illetve - a fentebb jelzett - az együttműködésben résztvevő szervezetekkel való összefogás keretében bűnmegelőzési és vagyonvédelmi feladatokat láttak el. A referensek feladatai között megtalálható volt: a bűnügyi helyzet alakulásának figyelemmel kísérése mellett a bűncselekmények látens áldozatainak tudatos keresése; az állami, civil, önkormányzati és egyházi szervezetekkel való folyamatos kapcsolattartás, a hatékony propagáló munka kifejtése, az áldozatok segítése. Az utasítás értelmében a bűncselekmény áldozatát „tájékoztatni kell arról, hogy milyen anyagi, orvosi és pszichikai segítséget kaphat (...), hogy kártérítési igényét hogyan és milyen formában nyújthatja be, a belügyi tanintézetekben oktatni kell a hazai és nemzetközi áldozatvédelem tapasztalatait.”¹⁸

Az „1074/1999. (VII. 7.) Kormány határozat a bűncselekmények áldozatai és hozzátartozóik védelme, káruk megtérülése, enyhítése érdekében teendő jogalkotási feladatokról és egyéb intézkedésekről”¹⁹szól, ami az egyik legfontosabb intézkedésnek tekinthető, amely az áldozatközpontú igazságszolgáltatásról és az állami kárenyhítés intézményrendszerének bevezetéséről határozott. Célja az áldozati érdekek hatékonyabb elősegítése, támogatása, a jogsértéseket követő egészségügyi, erkölcsi, anyagi következmények orvoslása, enyhítése volt. „A Kormány megállapítja, hogy a bűncselekmények áldozataival a hatósági vagy más eljárás keretében foglalkozó, irányítása alatt álló szerveknek, így különösen a bűnüldözéssel, bűnmegelőzéssel, közrendvédelemmel, idegenrendészettel, menekültügygel, gyermek- és családvédelemmel, szociális és egészségügyi ellátással megbízott szervezeteknek (a továbbiakban: az áldozatok ügyeiben eljáró hatóságok és más állami szervek) a munkájuk során segíteniük kell a bűncselekmények áldozatait annak érdekében, hogy - büntetőeljárási

¹⁷ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

¹⁸ <http://web.b-m.hu6belugy/bmjog.nsf>

¹⁹ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

jogaik és kötelezettségeik megismerésén túl - átfogó ismereteket szerezhessenek a szociális, a gazdasági, az egészségügyi szolgáltatásokról, a jogi tanácsadás, segítségnyújtás további lehetőségeiről, az áldozatokat segítő társadalmi szervezetek más szolgáltatásairól, s azok igénybevételének módjáról."²⁰

A határozat a különféle érintett miniszterek figyelmét hívta fel a szabályozások felülvizsgálatára, így különösen – a teljesség igénye nélkül – az áldozatokkal foglalkozó ügyintézői rendszer kiépítésére, az áldozatokat sújtó anyagi károsodás jóvátételére, a kárenyhítés feladataira, a szakemberek különleges képzésére, empátiájuk fejlesztésére.

Az 1075/1999. számú kormányhatározat az Országos Bűnmegelőzési Tanács (OBmT) hatáskörébe utalta az áldozatvédelem tárcaközi koordinációját, illetve az országos stratégia kialakítását. Majd a 209/2001. számú kormányhatározat szabályozta újra a kárenyhítéssel kapcsolatos tevékenységeket, az áldozatok és hozzátartozóik segítésének, támogatásának feladatát a Közbiztonsági és Bűnmegelőzési Közalapítvány, majd jogutódja a Biztonságos Magyarországért Közalapítvány (BMK) Kárenyhítési Irodája végezte, látta el.

2005-ben a Habeas Corpus Munkacsoport és a Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen egy kísérleti programot indított el – az Európai Unió Daphne II. programja keretében -, amelynek célcsoportját, a szexuális erőszakot elszenvedett áldozatok jelentették, a program célja e személyek integrált ellátása volt, ahol a hangsúly a pszichés, jogi és szociális segítségnyújtásra tevődött. Az integrált ellátás megvalósításaként jött létre az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT), azzal a célkitűzéssel, hogy segítséget nyújtson a bántalmazott nők és gyerekeik számára, valamint a családon belüli erőszak áldozatainak, és szükség esetén gondoskodik az áldozatok elhelyezéséről speciális menhelyeken. Mindemellett feladata a krízisintervenció, a mentális és pszichológiai segítségnyújtás, a jogi tájékoztatás és segítségnyújtás, valamint a hazai szociális ellátórendszerrel való kapcsolattartás.

Nemzetközi szinten szintén volt/van néhány lényeges „esemény”, így – a teljesség igénye nélkül - megemlítendő az ENSZ égisze alatt az „Áldozatok Magna Kartá”-jaként ismert, „A bűncselekmények és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságszolgáltatás alapelveiről”²¹ szülő deklarációja.

„Az ENSZ – deklaráció főbb tételei a következők:

- *a világon az emberek milliói szenvednek sérelmet a bűncselekmények és a hatalmi visszaélések következtében igazságtalanul, s ezeknek, az áldozatoknak a jogai nem kellően biztosítottak,*
- *nemzeti és nemzetközi intézkedésekre van szükség az áldozatok jogainak elismerésére, tiszteletben tartására és biztosítására,*
- *a tagállamok foganatosítsanak társadalmi, gazdasági, egészségügyi, nevelői bűnmegelőző politikát az áldozattá válás elkerülése érdekében,*
- *segítsék elő a társadalom részvételét a bűnmegelőzésben,*
- *nyújtsanak segítséget az áldozatoknak,*
- *vizsgálják felül a hatályos normákat és a gyakorlatot, hogy azok összhangban legyenek a nemzetközi normákkal,*
- *működjenek együtt más államokkal a kölcsönös jogi és igazgatási segítségnyújtásban,*

²⁰ 1074/1999. (VII. 7.) Kormány határozat, <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

²¹ Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései (Osiris Kiadó, 2001, 196. oldal)

- *támogassák az olyan kutatásokat, amelyek csökkenthetik az áldozattá válást*²²
- a büntető mediációban közreműködő mediátoroknak a helyi kultúra és a helyi közösség vonatkozásában megfelelő ismeretekkel kell rendelkezniük, szükség esetén pedig előzetes képzésben kell részesülniük
- a nemzeti kárpótlási pénzalapok alapítása, megerősítés, bővítése az áldozatokat felbátoríthatja
- a rendőrségnek, az igazságszolgáltatási-, az egészségügyi, a szociális- és egyéb érdekelt szervezeteknek meg kell kapniuk a megfelelő oktatást, ami a szükséges mértékben érzékenyvé teszi őket az áldozatokkal kapcsolatban
- azokban az esetekben, amikor a kompenzáció nem teljes mértékben térül meg az elkövetőtől vagy egyéb forrásból, az államnak törekednie kell az anyagi kárpótlás adásáról (azoknak az áldozatoknak, akiknek hosszantartó, jelentős sérüléseik vannak, vagy a testi és lelki egészségük súlyosan károsodott a bűncselekmények következtében, illetve azoknak, akik meghalnak, vagy akiket megfosztottak fizikai vagy szellemi képességeiktől)

„A deklaráció első része „a tagállamokban hatályos büntetőjog”-ot említi, a második része pedig a nemzetközileg elismert emberi jogi normák áldozataira nézve tartalmaz rendelkezéseket. (...) Összehasonlítva a deklarációnak a bűncselekmények és a hatalommal való visszaélés áldozataival kapcsolatos részeit, kiemelendő, hogy az első részben a dokumentum az intézkedések kötelező megtételére vonatkozóan felhívást tartalmaz, a második részben az államoktól azt várja el, hogy vegyék fontolóra az ott leírtakat.”²³

Szintén 1990-hez kötődik az *Európai Áldozatvédő Fórum* (European Forum for Victim Services, továbbiakban: Fórum) létrejötte, amely nemzetközi áldozatvédő szervezet, illetve tanácsadó testületi funkciókat is betölt. A Fórum jelentős nyilatkozatai közül a következők érdemelnek különös figyelmet: „Az áldozatok jogai a büntetőeljárásban” (1996), „A bűncselekmények áldozatainak szociális jogai” (1998), majd „Az áldozatok jogai a megfelelő színvonalú szolgáltatáshoz” (1999).

„Az Európai Fórum 1996-os nyilatkozata az áldozatok büntetőeljárási jogait foglalja össze:

- *a tisztelethez és az elismeréshez való jogot a büntetőeljárás minden szakaszában;*
- *az ügyekkel kapcsolatos tájékoztatáshoz és magyarázathoz való jogot;*
- *az információ-szolgáltatáshoz való jogot;*
- *a jogi tanácshoz való jogot, az anyagi helyzettől függetlenül;*
- *a magánéletük és személyi biztonságuk védelméhez való jogot; valamint*
- *az elkövető és az állam általi kompenzációhoz való jogot.”²⁴*

„A Fórum 1998-as dokumentuma az áldozatok szociális jogait határozza meg:

- *a bűncselekmény következményeinek elismertetéséhez való jogot;*
- *a tájékoztatáshoz való jogot;*
- *az egészségügyi szolgáltatások igénybevételéhez való jogot;*
- *az anyagi kompenzációhoz való jogot jövedelem-kiesés esetén;*

²² <http://www.jesz.ajk.elte.hu/vigh14.html>

²³ (szerk.) dr. Rózsahegyi Zsuzsa: *Áldozatsegítés Európában 2004* (Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága Budapest, 2005. 12. oldal)

²⁴ (szerk.) dr. Rózsahegyi Zsuzsa: *Áldozatsegítés Európában 2004* (Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága Budapest, 2005. 40. oldal)

- a biztonságos otthonhoz való jogot;
- a támogatáshoz és védelemhez való jogot a munkahelyen;
- a támogatáshoz és védelemhez való jogot az oktatási intézményekben;
- a kompenzációhoz való jogot;
- az ingyenes áldozatsegítő szolgáltatások igénybevételéhez való jogot;
- a magánélet védelméhez való jogot a médiával szemben²⁵.²⁶

Az Európai Áldozatvédő Fórum 1999-es nyilatkozata – a szociális jogokhoz kapcsolódva – az áldozatoknak a megfelelő színvonalú szolgáltatásokkal kapcsolatban a következő jogait határozza meg:

- „az áldozatoknak joguk van az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáféréshez;
- válogatott és képzett személyzet általi támogatáshoz;
- megbízható és független szolgáltatásokhoz; továbbá
- az autonóm döntéshozatalhoz.”²⁷

A Nemzetközi Áldozatvédelmi Kézikönyv 1999-ben jelent meg, amely a szekunder viktimizáció tényét és veszélyét hangsúlyozta, illetve magatartási (etikai) kódex megalkotásának javaslatával élt a tagállamok eljárásban részt vevő szakemberei számára. Szintén az 1999-es évhez köthető az Európai Bizottság „A bűncselekmények áldozatai az Európai Unióban” című közleménye, mely a „viktimizáció megelőzésének, az áldozatok támogatásának, büntetőeljárásbeli jogállásának és kompenzációjának a kérdésével foglalkozott.”²⁸ Az Európai Tanács tamperei találkozóján kimondta – a közlemény hatására -, hogy „minimumszabályokat kell megállapítani a bűncselekmények áldozatainak védelméről, és különösen az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésükről, valamint a kompenzációhoz való jogról. Nemzetközi programokat kell létrehozni az intézkedések finanszírozására, illetve az áldozatok támogatására és védelmére.”²⁹

Az Európai Unió (továbbiakban: EU) jogforrásai jelentős lépésekhez vezettek és vezetnek napjainkban is a tagállamok jogalkotásai területein. Az egyik ilyen jogforrás az „Európai Unió Tanácsa 2001/220/IB számú kerethatározata”³⁰, ami az áldozatok megsegítése és védelme érdekében született. A kerethatározat kötelezően előírja a tagállamokban az áldozatok jogainak a meghatározását és kiszélesítését, melynek értelmében az áldozatok jogait az EU-normák szerint kell átalakítani, módosítani.

²⁵ Megjegyzés: Juhász Gábor: Szociális jog – <http://tatk.elte.hu>- munkaanyagában (3. oldal) az szerepel, hogy: „a szociális jog határai meglehetősen képlékenyek, de a fogalom alapvetően a piaci mechanizmusok révén ki nem elégített szükségletek hiányát kompenzáló újraelosztási hatású ellátások szabályozását foglalja magába.”

Érdekes lehetne az Európai Áldozatvédő Fórum szociális jogokra vonatkozó meghatározásának mögöttes tartalmát megismerni, majd ezt követően „végleg” eldönteni, hogy mi is tartozik/tartozhat –nem csak hazánkban– a szociális jogok közé, azaz tisztázni kellene, hogy a jog bővítéséről, avagy szűkítéséről van-e szó p: a magánélet védelméhez való jog esetén.

²⁶ (szerk.) dr. Rózsahegyí Zsuzsa: Áldozatsegítés Európában 2004 (Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága Budapest, 2005. 40. oldal)

²⁷ (szerk.) dr. Rózsahegyí Zsuzsa: Áldozatsegítés Európában 2004 (Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága Budapest, 2005. 41. oldal)

²⁸ (szerk.) dr. Rózsahegyí Zsuzsa: Áldozatsegítés Európában 2004 (Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága Budapest, 2005. 36. oldal)

²⁹ (szerk.) dr. Rózsahegyí Zsuzsa: Áldozatsegítés Európában 2004 (Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága Budapest, 2005. 41. oldal)

³⁰ <http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm>

Ennek megfelelően - a kerethatározat szerint – minden tagállam biztosítja:

- a sértettek tényleges és megfelelő szerepét a büntetőjogi rendszerben (2. cikk (1) bekezdés);
- a tájékoztatáshoz való jog keretében a hozzáférést az érdekei védelme szempontjából jelentős információhoz (4. cikk (1) bekezdés);
- a sértett szükség esetén térítésmentes hozzájárulását a tanácsadáshoz, az ügyvédi segítséghez (6. cikk);
- a kártérítéshez való jogot a büntetőeljárás során (9. cikk);
- a tagállamok között a kölcsönös bűnügyi jogsegély lehetőségét (11. cikk);
- továbbá arra, hogy vele az eljárásban olyan személy foglalkozzon, aki speciális képzésben részesüljön (14. cikk (1) bekezdés).

A közelmúltban, hazánkban is alkalmazandóvá vált (2007. január 01. napjával), - lényeges elemeként a kerethatározatnak – meg kell említeni a mediáció (közvetítés) megteremtésének lehetőségét (10. cikk) a büntetőeljárások során, amely egy divergens, privát eljárásmodot tesz lehetővé az önkéntesség jegyében és a jogszabályi előírásoknak megfelelés tükrében.

2001-ben adta ki – a tamperei konklúzióban foglaltak megvalósítása érdekében – az Európai Bizottság a bűncselekmények áldozatainak állam általi kompenzációjáról szóló Zöld Könyvet, amelyben „a tagállamokban fennálló gyakorlatot elemezte és követendő célokat határozott meg az unió számára”.³¹

Ugyancsak az „Európai Unió Tanácsa bocsátotta ki a 2004/80/EK irányelvet, ami a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szól”³². Az irányelv értelmében 2006. január 01. napjától az európai uniós jogharmonizációnak való megfelelés végett, az unió valamennyi tagállamának, valamennyi uniós polgára számára biztosítania kell az állami kárenyhítést (1-2. cikk), ha az áldozat az adott tagállam területén válik szándékos és erőszakos bűncselekmény áldozatává. Az irányelv előírja a tagállamok számára, egy vagy több támogató- és döntéshozó hatóság (3. cikk) létrehozását, kijelölését, valamint az információnyújtás feladatát a kérelmek benyújtására, kitöltésére (5. cikk), a kérelmek esetében ismerteti az ügymenetet (a kérelem továbbítása, átvétele, kiegészítő információk megszerzése, határozat közlése, egyéb rendelkezések formájában) is.

Az irányelv II. fejezete (12. cikk, (2) bekezdés) azt is tartalmazza, hogy „valamennyi tagállam gondoskodik arról, hogy a területükön szándékosan elkövetett erőszakos bűncselekmények áldozatainak nyújtott kárenyhítés tekintetében nemzeti jogszabályaik előírják egy olyan rendszer meglétét, amely igazságos és megfelelő kárenyhítést biztosít az áldozatok számára.”³³

III. A magyar jogszabály létrejöttét megelőzően

A rendszerváltást követően, a '90-es évek közepén felmerült az áldozatvédelmi és állami kárenyhítési kérdések törvényben történő rendezésének gondolata – az állampolgári jogok országgyűlési biztosa részéről. Ezt követően egy másik javaslat az 1999-ben belügyminiszteri posztot betöltő Pintér Sándor nevéhez fűződik, aki, a bűncselekmények áldozatainak napja alkalmával kijelentette, hogy a kormány elé terjeszti az áldozatok védelmének

³¹ (szerk.) dr. Rózsahegyi Zsuzsa: Áldozatsegítés Európában 2004 (Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága Budapest, 2005. 37. oldal)

³² <http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm>

³³ <http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm>

törvénytervezetét. Majd 2003-ban országgyűlési határozat - 115/2003. (X. 28.) Országgyűlési határozat - kiemelt célként jelölte meg az áldozatok segítését, az áldozatok kárenyhítését, az áldozattá válás megelőzését. A „*társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat*”³⁴ értelmében az Országgyűlés felkérte a Kormányt e nemzeti stratégia végrehajtásának részletes cselekvési programja elkészítésére, valamint arra, hogy „*ebben teremtsen meg a szükséges jogszabályi, szakmai, szervezeti megoldásokat, valamint határozza meg az irányítása alá tartozó szervek feladatait, illetve a közreműködőkre vonatkozó felkéréseket, a végrehajtás felelőseit és a határidőket.*”³⁵ A határozat az áldozatok segítése és az állami kárenyhítés témakörében vázolta az addigi és akkori helyzetet, illetve összegző képet mutatott a nemzetközi elvárásokról, majd törvényalkotási feladatai körében az áldozatvédelmi- és a jogi segítségnyújtásról szóló törvény megalkotásáról határozott.

Szintén 2003-hoz kötődik az állampolgári jogok országgyűlési biztosának (ekkor a tisztség betöltője Dr. Lenkovics Barnabás volt) közleménye, amely szerint az államnak az áldozatok megsegítésében lényegesen nagyobb szerepet kellene vállalnia. „*Lenkovics Barnabás, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa több vizsgálatot folytatott olyan emberek panaszai miatt, akik valamilyen bűncselekmény áldozatává váltak, és ellehetetlenült élethelyzetükben senkitől sem kaptak segítséget. (...) Lenkovics szerint a különböző panaszok vizsgálata az áldozatvédelem hiányosságát és szükségességét mutatta ki.*”³⁶

Az ombudsman az „*OBH 1357/2003*”³⁷ vizsgálati tapasztalatairól szóló jelentésében világosan megfogalmazta, hogy az „*áldozatvédelemmel foglalkozó Európa Unió kerethatározata kötelezően írja elő a tagállamokban az áldozatok jogainak a meghatározását és kiszélesítését. Ki kell dolgozni a bűncselekmények áldozatainak védelmét szolgáló minimális normákat, mindenekelőtt jogi védelmüket, kártalanítási igényüket. (...) Az országgyűlési biztos megismételte az 1996-ban tett biztosi javaslatot, és azt kiegészítve, felkérte az igazságügy- és a belügyminisztert, hogy kezdeményezzék a sértettek kárenyhítését szabályozó törvény megalkotását. Javasolta, hogy az áldozatvédelmi törvény az áldozatok védelmén túl, kivételes esetekben más bűncselekmények áldozatai esetében is – ha azok valósággal kilátástalan helyzetbe kerülnek – nyújtson állami kárenyhítést.*”³⁸

A fentebb ismertetett jelentés apropóját az ügyfélnek kárt okozó ügyvéd működésével kapcsolatos panasz(ok) ügyében készült vizsgálat adta. A vizsgálat annak megállapítását célozta igazából, hogy okozott-e alkotmányos jogokkal (tulajdonhoz, a jobbiztonsághoz, a tisztességes eljáráshoz való jog) kapcsolatos visszásságot az ügyben eljáró Budapesti Ügyvédi Kamara és Magyar Ügyvédi Kamara, amikor tudomásul vette a jogutódlás nélküli megszűnése bejelentését annak az ügyvédi irodának, amely ellen a panaszos végrehajtási eljárást indított, az ügyvédi letétbe helyezett pénze visszaszerzése céljából.

Az „*1009/2004 (II. 26.) számú kormányhatározat*”³⁹ jogszabály alkotási feladatként írta elő az áldozatok védelmével és segítésével kapcsolatos törvény kidolgozását az igazságügyi miniszter számára, 2005. március 31-ei határidő megjelölésével. Az Igazságügyi Minisztérium törvénytervezete azokra az áldozatokra terjedt ki, akik erőszakos bűncselekmény által szenvednek valamilyen (pl.: testi, egészségi, anyagi) károsodást. A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló törvény

³⁴ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

³⁵ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

³⁶ <http://www.origo.hu/itthon/20031118nemkartalanitjak.html-51k>

³⁷ <http://www.obh.hu/allam/2003/1.htm>

³⁸ <http://www.obh.hu/allam/2003/1.htm>

³⁹ <http://www.bunmegelozes.hu/?pid=14>

koncepciója a kormány által 2005. július 20. napjával elfogadásra került. A koncepció a személyi és tárgyi hatály meghatározásakor abszolút szem előtt tartotta mind a kerethatározat, mind az irányelv rendelkezéseit. Az elgondolás tartalmazta a kerethatározatban megfogalmazott, az áldozatokat, megillető jogokat, annak megfelelően: tisztelethez és elismeréshez való jog, meghallgatáshoz és bizonyítékok szolgáltatásához való jog, az információhoz való jog, a kommunikációs garanciákhoz való jog (a büntetőeljárás fontos szakaszainak megértése), a speciális támogatáshoz való jog (térítésmentes hozzájutás tanácsadáshoz, illetve ügyvédi segítséghez), a védelemhez való jog.

Társadalom - és szociálpolitikai szempontból is érdekes eleme az áldozatok - más törvényekben biztosított jogai mellett - szociális jogait érintő része a koncepciónak, amelynek értelmében:

Az Európai Áldozatvédő Fórum „A bűncselekmények áldozatainak szociális jogai” című nyilatkozata szerint az áldozatok szociális jogai: *„a bűncselekmény káros következményeinek társadalmi elismeréséhez való jog, a tájékoztatáshoz való jog, az egészségügyi szolgáltatások igénybevételéhez való jog, a jövedelemkiesés miatti, illetve az anyagi kár megtérítéséhez való jog, a biztonságos otthonhoz való jog, a támogatáshoz és védelemhez való jog a munkahelyen, a támogatáshoz és védelemhez való jog az oktatási intézményekben, az ingyenes áldozatsegítő szolgáltatásokhoz való jog, a magánélet védelméhez való jog. E szociális jogok csak a természetes személyeket illetik meg, de a személyes adatok védelme, illetve a jó hírnévhez való jog – például a médiával szemben – a jogi személyeket is megilleti.”*⁴⁰

A törvényt előkészítő munka megfogalmazta az áldozatsegítés eszközrendszerét, azaz az áldozatsegítésben résztvevő hatóságok és szervezetek feladatait, szolgáltatási formáit, mint például: *„információ szolgáltatása, érdekérvényesítés elősegítése és szolgáltatásnyújtás ellenőrzése, költségtérítés jellegű rendkívüli támogatás, állami kárenyhítés, intézmények közötti jelzőrendszer kialakítása és működtetése a jogok érvényesítése és a szolgáltatások elérhetősége érdekében.”*⁴¹

A koncepció külön fejezetben tárgyalta a kárenyhítést, a hozzá kapcsolódó rendszer kiépítését, a tagállamok e célból történő hatékony együttműködését. Az EU- irányelv tartalma a tagállamokra nézve kötelező, így a kárenyhítéssel kapcsolatos célkitűzésnek is ezen iránymutatás szellemében kellett megvalósulnia. A hazai elképzelés igazodva az uniós elképzelésekhez a kárenyhítést a bűncselekmények bizonyos csoportja esetén tette lehetővé. Az egyösszegű kárenyhítés mellett a járadék formájú támogatás biztosítása is a javaslat része volt, ami a legtöbb uniós tagállamban bevett gyakorlatnak minősül. A szervezetrendszerrel kapcsolatos megfogalmazások szerint – szintén a kerethatározatnak megfelelően - szakemberek vagy szervezetek által látták biztosítottnak annak elismerését, támogatottságát. Mindezt úgy, hogy a kárenyhítés tekintetében is biztosítva lehessen az együttműködés határokon való átívelése, illetve a támogatás és döntéshozás elkülönülése.

Az áldozatvédelmi együttműködés lehetőségeivel, szabályozásával külön alfejezetben kívánok foglalkozni, a kooperációban tevékenykedő szervezeteket bemutatva, illetve annak megállapítása céljából, hogy felmérjem, hogy ez a fajta összefogás a valóságban is megvan-e.

A koncepció utolsó része az országos és megyei hivatalok szolgáltatások biztosításával kapcsolatos feladatait taglalta. A törvény tervezetét 2005. novemberében elfogadták, majd

⁴⁰ <http://www.irm.gov.hu/?mi=2&katid=2&id=104&cikkid=2784>

⁴¹ <http://www.irm.gov.hu/?mi=2&katid=2&id=104&cikkid=2784>

ugyanezen év decemberében az országgyűlés végszavazást tartott. Az új jogszabály az uniós kerethatározatnak és irányelvnek megfelelően, azok szellemiségét figyelembe véve készült el. Bár már az akkori szabályozásnak is voltak/vannak hiányosságai, mint például a kerethatározat (4. cikk, 3 bekezdés) szerinti sértett értesítése a büntetőeljárás alatt álló, illetve elítélt személy szabadon bocsátásakor, illetve a bíróságok épületeiben biztosítandó sértett és elkövető közötti találkozás elkerülésének a követelménye (8. cikk), valamint ilyen volt a napjainkra szabályozottá vált közvetítés a büntetőeljárás során (10. cikk) tevékenység kiépítése. A hazai szabályozás hiányosságainak tekintetében az állásfoglalás – az előbbiekre vonatkoztatva – azt mondja ki, hogy a bíróságok épületeiben való sértett és delikvens közötti találkozás elkerülésének költségvetési akadályai vannak, míg a sértett értesítése a terhelt előzetes letartóztatásból/szabadságvesztésből való szabadulása esetéről való rendelkezést a büntetések, és az intézkedések végrehajtásáról készülő törvénytervezet már tartalmazza, így azt a jogalkotó a közeljövőben teljesíteni fogja.

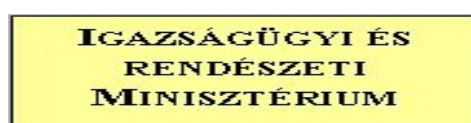
IV. Az integrált intézményrendszer létrejötte és szervezeti felépítése

2005-ben az Igazságügyi Minisztérium dekoncentrált szervezetei átalakítása mellett döntött, ennek az átalakításnak köszönhetően jött létre 2006. január 01. napjával *egy hivatalként* az Igazságügyi Hivatal. Az átalakítás a Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat Országos Hivatalát és a Központi Kárrendezési Irodát érintette. Az Igazságügyi Hivatal központi szerve a Központi Igazságügyi Hivatal lett, székhelye Budapest, a területi szervek a fővárosban, illetve a megyeszékhelyeken működnek. Kezdetben az Igazságügyi Hivatal az Igazságügyi Minisztériumhoz, 2006. június 9. napjától pedig az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumhoz tartozó szerv lett. A 303/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet,⁴² amely az Igazságügyi Hivatalról szól, annak jogállásáról, szervezetéről, eljárásáról. A jogszabály értelmében az Igazságügyi Hivatalt az igazságügyi és rendészeti miniszter irányítja, főigazgató vezeti.

Az Igazságügyi Hivatal integrálja a dekoncentrált közigazgatásban megoldandó igazságügyi feladatokat, ellátja a pártfogó felügyelői, a jogi segítségnyújtó, hatósági és az áldozatsegítési tevékenységgel, valamint a kárpótlási feladatokkal kapcsolatos teendőket. A területi igazságügyi hivatalok járnak el a hatáskörükbe tartozó közigazgatási hatósági ügyekben. A pártfogó felügyelői szolgálat, a jogi segítségnyújtó szolgálat és az áldozatsegítő szolgálat részére is külön - külön jogszabály határozza meg a tevékenységeiket. Kárpótlási ügyekben a Fővárosi Igazságügyi Hivatal és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatal jár el. A lobbiszervezetek nyilvántartását a Központi Igazságügyi Hivatal látja el. A Központi Igazságügyi Hivatal egyéb feladatai között megtalálható a területi hivatalok szakmai irányítása, a feladatkörébe tartozó ügyekkel kapcsolatban tájékoztató tevékenység, szervezi a feladatokat végzők képzését és továbbképzését.

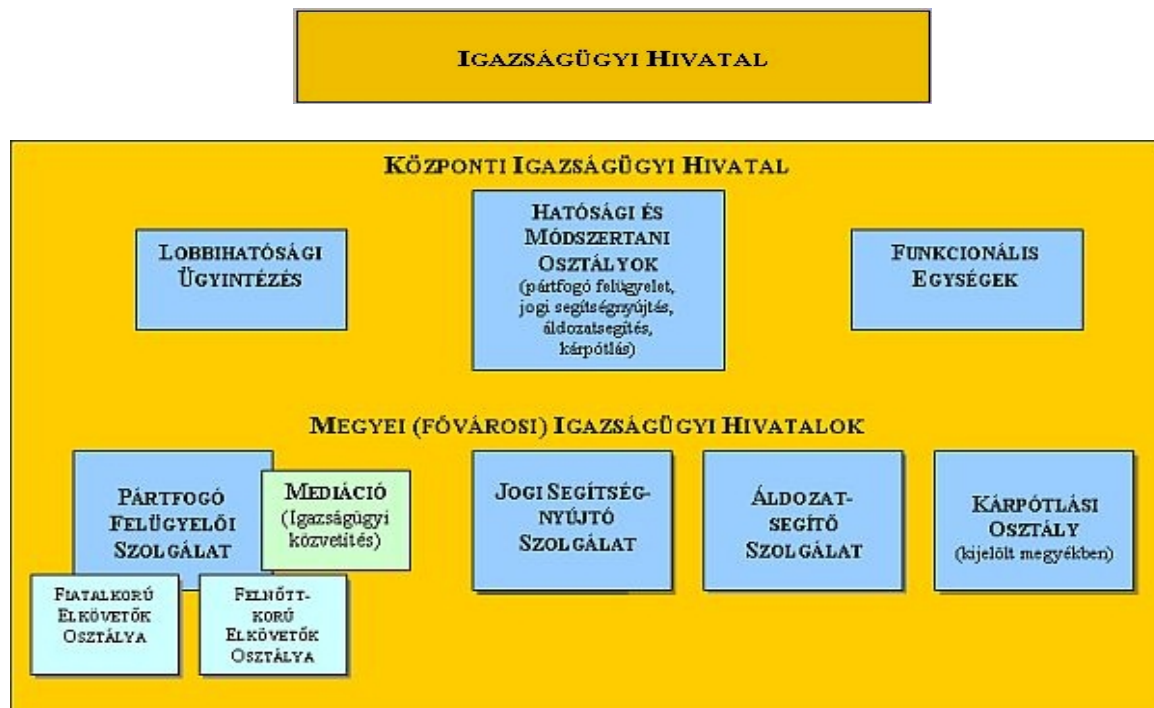
Az Igazságügyi Hivatal új feladataként életbe lépett 2007. január 01. napjával a büntető ügyekben alkalmazható és már fentebb említésre került közvetítői tevékenység, a mediáció.

1. számú ábra: *Organogram*⁴³

⁴² <http://www.magyarország.hu/jogszabályok>

⁴³ <http://www.kih.gov.hu/szervezet>

V. A hatályos szabályozás, azaz a 2005. évi CXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

A 2005. évi CXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről⁴⁴ (továbbiakban: Ást.) annak érdekében született, hogy a bűncselekményt elszenvedett és emiatt életminőségükben veszélybe került személyek társadalmi, erkölcsi és anyagi sérelmei enyhüljenek- a társadalmi szolidaritás és méltányosság elvei alapján. A *törvény hatálya* kiterjed a Magyar Köztársaság területén elkövetett bűncselekmény sértettjére, valamint arra a természetes személyre, aki a bűncselekmény közvetlen következményeként sérelmet szenvedett. (A törvény a továbbiakban együttesen az *áldozat* fogalmát használja az előbbi megkülönböztetésre). Az EU-normáknak megfelelően szabályozza az áldozatsegítő szolgáltatást és állami kárenyhítést (támogatást) igénybe vevők *személyi körét*, ugyanakkor egyértelműen kizárja az áldozatok köréből – a fogalmilag beleférő- büntetőeljárás terheltjét, azaz kimondja, hogy személyére nem terjedhet ki a törvény hatálya.

A jogszabály II. fejezete ismerteti a *szolgáltatások fajtáit*, illetve a szolgáltatásokból kizárt áldozati eseteket.

Az áldozatsegítő szolgáltatások fajtái:

- *érdekérvényesítés elősegítése:* a szükségleteknek megfelelő módon/mértékben hozzásegítik alapvető jogai érvényesítéséhez, egészségügyi, egészségbiztosítási, szociális ellátások igénybevételéhez az áldozatot
- *azonnali pénzügyi segély:* fedezi az áldozat ruházkodással, lakhatással, étellelmezéssel, utazással kapcsolatos, valamint gyógyászati és kegyeleti jellegű rendkívüli kiadásait, ha ezen kiadások megfizetésére a bűncselekmény következtében nem képes

⁴⁴ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

- *szakjogászi segítségnyújtás*: a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvényben (továbbiakban: Jst.) meghatározott támogatásokat biztosítja
- A törvény bizonyos esetekben *kizárja az áldozatot* a szolgáltatásból, amely alapvetően két okból eredhet:
 - egyrészt az áldozatnak felróható magatartásból, nevesítve: valótlan adatszolgáltatás, az ellenőrzésre irányuló vizsgálat elvégzésének akadályozása, ha a támogatást köteles lett volna visszafizetni, de nem térítette vissza,
 - másrészt, ha a kért szolgáltatást az ügyben korábban már megkapta.

A törvény III. fejezete magáról a *kárenyhítésről* szól, ismerteti a jogosultakat, a kárenyhítés formáit, mértékét, illetve a kárenyhítésből kizárt áldozat eseteit. A kárenyhítést az állam e törvény megalkotása előtt is meghatározott bűncselekménycsoportokhoz kötötte, melyet a 209/2001. (X. 31.) Kormányrendelet szabályozott. Taxatív felsorolásra került, hogy mely bűncselekmények esetén járt az állam általi kárenyhítés. Az efféle taxatív felsorolásnak az előnye az, hogy pontos, nyomon követhető és áttekinthető felsorolást biztosít, hátránya pedig az, hogy mindennemű Büntető Törvénykönyvbeli változás esetén ebben a törvényben is módosításra kell, hogy kerüljön a felsorolásnak.

A kárenyhítés további feltétele, hogy az áldozat a törvényben meghatározott szociális rászorultsági feltételeknek is megfeleljen, melyeket igazolni szükséges:

- a törvényben meghatározott összeget (alapösszeg kétszerese, a 2008-as év vonatkozásában: $73.616 \times 2 = 147.232$ Ft) az áldozat nettó jövedelme nem éri el, ekkor rászorultsági küszöböt használ a jogalkotó
- nem kell a jövedelmi viszonyokat vizsgálni, azaz vélelmezhető a rászorultság a törvény bizonyos eseteiben, mint pl.: közgyógyellátásban -, rendszeres szociális segélyben részesülő esetén.

A kárenyhítés formái és mértéke:

A kárenyhítés lehet egyösszegű, a bűncselekmény miatt bekövetkezett vagyoni kár enyhítését jelenti, mértéke a bekövetkezett kár nagyságához igazodik. A kárenyhítés lehet járadék formájú is, a rendszeres jövedelemben bekövetkezett csökkenés részbeli enyhítését jelenti, ha a keresőképtelenség a hat hónapot várhatólag meghaladja. Mértéke a jövedelemcsökkenés mértékétől és attól is függ, hogy mások gondozására szorul-e az áldozat. A járadék maximum három évig folyósítható, de a folyósítást meg kell szüntetni, ha a keresőképtelenség már nem áll fenn, illetve ha más forrásból biztosítottá válik a rendszeres pénzbeli juttatásra való jogosultság.

A kárenyhítésből *kizárt áldozat*: fentebb ismertetésre került, hogy a törvény mely esetekben zárja ki a szolgáltatásokból az áldozatokat, ezen esetek fennállása a kárenyhítésből való kizárásokra is vonatkozik.

A jogszabály IV. fejezete *az általános eljárási szabályokat* taglalja, mint – a teljesség igénye nélkül- a tájékoztatás, felvilágosítás adása, hogy milyen lehetőségei vannak, hogyan tudja azokat igénybe venni, jogai érvényesítése érdekében milyen segítséggel számolhat az áldozat.

A támogatás engedélyezése iránti kérelem benyújtásának helye határozza meg az eljárásra illetékes hatóságot. Továbbá szó van az eljárás megindításához szükséges áldozati minőség igazolására, amely igazolást a nyomozó hatóság, az ügyészség vagy a bíróság szolgáltatja, megkeresésre, vagy kérelemre. Az áldozatsegítő szolgálat jogosult a kérelemben foglalt valóságának ellenőrzésére, amennyiben például az igénybevétel feltételei nem álltak fenn, esetleg valótlan adatszolgáltatás merült fel, vagy ha kizáró ok lépett fel, akkor ezen esetekben visszatérítési, visszafizetési kötelezettséget is megállapít. A jogszabály rendelkezéseinek megfelelően 10 évig nyilvántartás vezetésére és kezelésére köteles a szolgálat. Az áldozatsegítő eljárások tekintetében illeték- és díjmentességet garantál a törvény.

A szolgáltatásokra vonatkozó különös szabályokat a jogszabály V. fejezete tartalmazza, amely meghatározza az igényérvényesítés határidejét, ami szakjogászai segítségnyújtás és érdekérvényesítés elősegítése esetén, 6 hónapon belüli határidőt jelent, míg az azonnali pénzügyi segély esetében a bűncselekmény elkövetését követő 3 munkanapon belüli előterjesztést engedélyez. Az elintézési határidő tekintetében a jogszabály haladéktalan és 8 napon belüli döntést különböztet meg, amely döntést a szolgálat határozattal hozza meg.

A törvény VI. fejezete *a kárenyhítésre vonatkozó különös szabályokról* szól. Részletesen szabályozza a kárenyhítési eljárás - támogatási és döntési eljárásból áll-, során az igényérvényesítés határidejét, a kérelem tartalmi elemeit, a kárenyhítést kizáró események bejelentési kötelezettségét, az érdemi döntés meghozatalát, a járadékra való jogosultság felülvizsgálatát, a járadék folyósítását, a kárenyhítési összeg kifizetését.

A jogszabály VII. fejezete *az áldozati jogok érvényesítése* tárgy körében született, tartalmazza ezek elősegítésének, figyelemmel kísérésének szabályozását. A VIII. fejezet *a záró rendelkezésekről* szól, mint hatályba lépés, átmeneti rendelkezések, felhatalmazás, módosuló jogszabályok, illetve ami nagyon lényeges Magyarország uniós csatlakozása, tagállami felvétele tekintetében az Európai Unió jogának való megfelelés. Ez utóbbiról dolgozatom „a rendszerváltást követő áldozatsegítés történelmi pillanatképekben” fejezetében említést tettem, azaz a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítéséről szóló törvény a 2001/220IB tanácsi kerethatározatnak, illetve a 2004/80/EK tanácsi irányelvnek való megfelelést szolgálja.

A civil és társadalmi kezdeményezések mellett az államnak is fel kellett ismernie, hogy az áldozatsegítési, áldozatvédelmi tevékenységek fontosak, az áldozatok számára pedig a közösségi, társadalmi szolidaritás megléte mellett – állami - jogi szabályozást és garanciális elemeket is biztosítani kell. A jogszabály megszületett, 2006. január 01. napjával hatályba lépett. Egy jogszabály, amely törvényi szintre emelte az áldozatok jogait nagy előrelépés. A valóságban azonban egyetlen jogszabály sem képes a saját területén felmerülő összes probléma megoldására, orvoslására, azaz ha az elmélet megvan, jöhet a gyakorlati megvalósítás, amikor a jó gyakorlat rögzülhet, a rosszabb vagy kevésbé hatékonyabb módosításra szorulhat.

VI. A jelzőrendszer/ együttműködés szereplői napjainkban

Véleményem szerint az áldozatsegítés gyakorlati jelentősége a kezelés komplexitásában érhető tetten. Ezalatt azt értem, hogy egy intézményi struktúra önmagában nem elegendő; szükséges, hogy legyen mögötte koncepció, professzionális együttműködés. Az áldozattá

válás megelőzése, illetve az „áldozati státusból” való kiütkeresés során nélkülözhetetlen az állami-, egyházi-, civil- és önkormányzati szervezetekkel való együttműködés.

A törvényt előkészítő koncepció világosan fogalmazta meg, hogy „*az áldozatsegítésben részt vevő szervezetek körében a büntető igazságszolgáltatáson belüli és azon kívüli feladatok ellátása között kell különbséget tenni. (...) Az áldozatsegítés koordinálása állami feladat, de a feladatok ellátásában nélkülözhetetlen az állami szervek, a nem kormányzati, a civil szervezetek közreműködése és együttműködése, a jelzőrendszer együttes működtetése. (...) A büntető igazságszolgáltatási szférán kívül az áldozatok számára a szolgáltatásokat az egészségügyi szakellátó intézményeknek (például pszichiáter), a szociális intézményeknek, a szociális gondozó hálózatnak, a jegyzőknek, a gyermekvédelmi, ifjúságvédelmi szervezeteknek, a 24 órás segélyvonalaknak, az akkreditációval és szerződéssel rendelkező egyházi és civil (non-profit) szervezeteknek kell biztosítaniuk.*”⁴⁵

A jelzőrendszer együttes működtetése, ezáltal az áldozatsegítés hatékonyságának növelése és az áldozattá válás megelőzése érdekében a kooperáló szervezetek között szükséges a megfelelő információszolgáltatás és – kötelezettség, illetve a feladatok ellátásához a nem állami szervek részére a szaktudást igazoló akkreditáció. A törvény koncepciója meghatározta azokat a széles körben érintett szervezeteket, akik tevékenységi körükben áldozatokkal találkozhatnak, így markánsan a jelzőrendszer részét képezhetik.

A teljesség igénye nélkül, „*így különösen:*

- *a nyomozó hatóságok, rendőrség, ügyészség, bíróságok,*
- *a pártfogó felügyelők,*
- *a büntetés-végrehajtás,*
- *a jogi segítők,*
- *a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal,*
- *a Külügyminisztérium (konzuli szolgálat),*
- *a falu-, tanyagondnoki szolgálat,*
- *alap-, szakellátást nyújtó szociális szolgáltatók és intézmények,*
- *az egészségügyi intézmények,*
- *az ifjúságvédelmi szervezetek,*
- *az oktatási intézmények,*
- *a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmények,*
- *családsegítő szolgálatok,*
- *a helyi és kisebbségi önkormányzatok, a jegyzők*
- *az egyházak,*
- *a civil szervezetek, a segélyvonalak (NANE, Telefontanú, Lelki Segélyszolgálat stb.),*
- *a munkáltatók/gazdálkodó szervezetek,*
- *az áldozatsegítésben ezt követően kialakított és a szolgáltatásokban, támogatásban és döntéshozatalban részt vevő szervezetek,*
- *valamint egyéb intézmények és természetes személyek.*”⁴⁶

A hatályos jogszabály VII. fejezete szól az áldozati jogok érvényesítéséről, a 43.§ (1) bekezdése sorolja fel – a koncepció alapján már ismertetésre került – szervezeteket, intézményeket, amelyekkel az áldozatsegítő szolgálat feladatai ellátása során együttműködik és kapcsolatot tart fenn.

⁴⁵ <http://www.irm.gov.hu/?mi=2&katid=2&id=104&cikkid=2784>

⁴⁶ <http://www.irm.gov.hu/?mi=2&katid=2&id=104&cikkid=2784>

A fentiek szellemiségét tükrözi például:

- A 17/2007. (III. 13.) a rendőrség és a határőrség áldozatsegítő feladatairól szóló IRM rendelet 3. § (1) bekezdése értelmében „*áldozatsegítő feladataik ellátása során együttműködik a központi és a területi áldozatsegítő szolgálatokkal (...) (2) bekezdése szerint pedig az áldozati jogok érvényesüléséről évente jelentést készít.*”⁴⁷
- A „*2001. évi XLVI. törvény a konzuli védelemről*”⁴⁸, azaz a magyar állampolgárok konzuli védelme külföldön, segítségnyújtás, tanácsadás biztosítása, illetve az Európa Unió polgára érdekvédelmének ellátása.
- A „*2003. évi LXXX. törvény a jogi segítségnyújtásról*”⁴⁹, melynek célja, hogy létrejöjjön egy intézményrendszer, annak érdekében, hogy a szociálisan hátrányos helyzetben lévők szakszerű jogi tanácsot és eljárási jogi képviseletet kapjanak jogaik érvényesítése és jogvitáik megoldása során. Az áldozatsegítő szolgálat köteles a jogi segítségnyújtó szolgálathoz áttenni a rászoruló áldozat ügyét, ha az ügy további intézése végett az indokolt.

Véleményem szerint a büntető igazságszolgáltatáson belül a rendőrség áldozatvédelmi referenseinek, a nyomozó hatóságoknak, ügyészségeknek, bíróságoknak, stb. és az áldozatsegítő szolgálatoknak a vállán nagy felelősség van az együttműködés érdemi megteremtésében. Ezek azok az intézmények, akiknek egyidejűleg hathatós preventív-, segítő- és orvosló feladatokat is el kell látniuk az áldozattá válás megelőzése, az áldozatok érdekeinek védelme, jogaik érvényesülése végett. Az áldozatsegítő szolgálat tevékenységéről szóló legutóbbi beszámolójában egyetlen mondat szerepel – az is csak a rendőrséggel kapcsolatosan-, mégpedig az, hogy „*2007-ben a rendőrséggel korábban kialakított kapcsolatok jól működő szakmai együttműködéseké váltak*”⁵⁰

A „*civil szervezeteknek, így különösen a Fehér Gyűrű Közhasznú Egyesület, valamint az egyházak a törvényben előírt feltételek teljesülése esetén az új szervezeti rendszerbe, mint segítő szervezetek kapcsolódhatnak be.*”⁵¹ Az előbb idézett mondat a törvényt előkészítő koncepcióból származik, ami alapján a feltételek alatt a megfelelő szakismeretet, a szerződéses formát, illetve a civil szervezetek működésbeli - etikai szabályainak szerződésbe foglalását kell érteni. A büntető igazságszolgáltatáson kívüli szervezetek és intézményrendszerek, - amint az a fentebbi felsorolásból is kitűnt – széles szakmai síkon mozognak, mozoghatnak; az egészségpolitika-, a szociálpolitika és családpolitika szereplőin át akár egészen az ifjúság-, nevelés- és oktatáspolitikáig, gyermekvédelem résztvevőig. Ezeknek, a (szak)ágazatoknak módjuk és lehetőségük van az áldozattá válás megakadályozásában rejlő preventív eszközök alkalmazására, illetve a már áldozattá vált személyek esetében a hatékony problémakezelésre. Ebben a kontextusban a jelzőrendszer elsősorban a szakmák közötti együttműködést, az információ cseréjét, valamint a veszélyeztetett egyénekre, csoportokra való hatékony odafigyelést jelenti. Az Ást. prioritást élvező csoportként „csak” a kisgyermeket említi meg az együttműködés és kapcsolattartás alcím alatt, azaz a 43. § (2) bekezdése szerint: „*Az áldozatsegítő szolgálat abban az esetben, ha munkája során kiskorú veszélyeztetettségéről szerez tudomást, haladéktalanul jelzi azt a kiskorú tényleges tartózkodási helye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálatnak. Ha a feltárt*

⁴⁷ http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700017.IRM

⁴⁸ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

⁴⁹ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

⁵⁰ <http://www.kih.gov.hu/alapteved/aldozatsegito/beszamolo>

⁵¹ <http://www.irm.gov.hu/?mi=2&katid=2&id=104&cikkid=2784>

*körülmény a kiskorú életét, testi épségét súlyosan veszélyezteti, a jelzéssel egyidejűleg gyámhatósági eljárást kezdeményez.*⁵²

Az együttműködés kifejezésének egy lehetséges alternatívája a pályázatás, amiről az Áldozatsegítő Szolgálat 2007-es beszámolója is számot adott, azaz *„függetlenül a pályázatok eredményétől, azok elkészítése nagyban hozzájárul a megyei áldozatsegítő szolgálatok és a társszervek együttműködésének hatékonyabbá, gördülékenyebbé tételéhez.*”⁵³ Az összetartás jegyében szakmai napokat szerveznek, modellprogramokat dolgoznak ki, szórólapokon terjesztik a szolgálat tevékenységének bemutatását.

Sajnos a Központi Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálatának beszámolójában nem találhatunk az igazságszolgáltatáson belüli és azon kívüli szervekkel való együttműködések/kapcsolatok szakmai szempontból történő értékelésére, meglétére vagy meg nem léteire vonatkozó adatokat, hivatkozásokat.

A nemzetközi dokumentumok alapján azt lehet elmondani az együttműködés kapcsán, hogy:

- az EU- kerethatározat (12. cikk) a tagállamok közti együttműködést szabályozza, amelynek értelmében: *„Minden tagállam előmozdítja, fejleszti és javítja a tagállamok közötti együttműködést annak érdekében, hogy elősegítse a büntetőeljárásokban a sértettek érdekeinek eredményesebb védelmét, akár az igazságügyi rendszerhez közvetlenül kötődő hálózatok formájában, akár a sértetteket segítő szervezetek közötti kapcsolatok formájában.*”⁵⁴
- az EU- irányelv alapján a tagállam *„együttműködési rendszert hoz létre, a határokon átnyúló tényállások esetén a bűncselekmény áldozatai számára a kárenyhítéshez való hozzájárulás megkönnyítése céljából; e rendszer működése a tagállamok területén szándékosan elkövetett erőszakos bűncselekmények áldozatainak kárenyhítésével kapcsolatos tagállami szabályozásokon alapul. Ezért ilyen kárenyhítési mechanizmusoknak valamennyi tagállamban rendelkezésre kell állnia.*”⁵⁵

Az uniós kötelezettségnek megfelelően Magyarországon is létrehozták a támogató-, illetve a döntéshozó hatóságokat, amíg az előbbinél a kérelem terjeszthető elő, addig az utóbbi a kérelem elbírálásáért felelős. Ezen a két szerven kívül a tagállamoknak ki kellett jelölniük egy ún. kapcsolattartó pontot is, amelynek feladata *„a tagállamok támogató és döntéshozó hatóságai közötti szoros együttműködés és információcsere elősegítése*”⁵⁶-, aminek ellátására az Igazságügyi Minisztériumon belül áldozatsegítés felügyeleti osztályt hoztak létre.

Az együttműködés/jelzőrendszer gyakorlati megvalósulásáról sajnálatos módon – sem a hazai, sem a nemzetközi együttműködés szintjén - nem állnak rendelkezésre komplex tények, konkrét adatok, aminek hiánya akár az együttműködés létét (vagy nem létét) is megkérdőjelezheti.

VII. Az áldozatsegítés – áldozatvédelem jelentősége, helye és szerepe társadalmunkban

⁵² <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

⁵³ <http://www.kih.gov.hu/alaptev/aldozatsegito/beszamolo>

⁵⁴ 2001/220/IB kerethatározat, <http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm>

⁵⁵ 2004/80/EK irányelv, <http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm>

⁵⁶ <http://www.irm.gov.hu/?mi=2&katid=2&id=104&cikkid=2784>

Az áldozatsegítő politika elsődleges célja az áldozatok segítése. Az áldozatok segítése érdekében pedig szükséges a nemzetközi jogi elvárásoknak megfelelő hazai jogi környezet megteremtése. A témát érintő hazai jogi szabályozás megalkotásra került, eredményeként a 2005. évi CXXXV. törvény megszületett. A jogszabályon kívül azonban vannak még/ más feladatok is. A feladatok alatt a különféle társadalmi feladatokat, szerepvállalásokat, a segítségnyújtásban közreműködő személyek tevékenységeit, az ágazati politikák összehangolását, valamint a civil szektor – eddig is hatékonyan működő - munkáját értem.

A megelőzés szerepe – amint minden más területen is - óriási, ennek megfelelően azt gondolom, hogy az áldozatsegítés nagyobb volumenű integráltságára van szükség. Lényeges elemnek tartom az áldozatok segítése során a preventív eszközök alkalmazását, ami jelentheti a tájékoztató anyagok széles kört, érintő eljuttatását, a média „kihasználásának” lehetőségét, a figyelemfelkeltő- tájékoztató előadások tartását, azaz a köztudatformálás minden lehetséges eszközének igénybevételét. Az áldozatsegítő- prevenció integrálása alatt olyan elképzeléseket értek, mint az oktatási tananyagokba való beépítése, a speciálisan ezen a területen dolgozó szakemberek képzése-továbbképzése, valamint a különféle szociális- és egészségügyi területen dolgozók ismereteinek témát érintő bővítése. A prevenció szakaszában kerülhet sor a különböző ágazatok/ ágazati politikák megfelelő összehangolására, harmonizálására, ami a társadalom tagjainak életében, annak valamennyi szegmensét képes ez által elérni. A szakmák közötti együttműködés a veszélyeztetett csoportokra való odafigyelés hatékonysága növelheti egy speciális jelzőrendszer kialakulásának lehetőségét. A társadalom tagjai, az egyének között hangsúlyosan el lehet különíteni egy speciális odafigyelést igénylő, mondhatni különösen veszélyeztetett csoportot. Ebbe a csoportba tartoznak (tartozhatnak) például: a gyermekek, a fiatalok, a nők, az idősek, az értelmi fogyatékos-, illetve mentális zavarban szenvedő személyek, a hajléktalanok, a bevándorlók, valamint a kisebbséghez tartozók is.

A megelőzés nem csak az állam, az állami szakágak feladata és felelőssége, hanem mindenkié, éppúgy az egyéné, éppúgy a közösségé.

Az állampolgárok életminőségének egy nagyon releváns része a biztonság; a biztonság meglétének érzete. Ennek a biztonságnak a megteremtése nem csak érték, hanem feladat is. A feladat pedig az egész társadalom feladata, amit főként közösségi szintű bűnmegelőzési programokkal lehet elérni. A 115/2003. (X. 28.) Országgyűlési határozat értelmében: *„A társadalmi bűnmegelőzésben minden olyan személy és szervezet közreműködésére szükség van, amely hatással van a bűnalkalmak számának, a bűnokok hatásának, az áldozattá válás kockázatainak csökkentésére. Így különösen számítani kell a helyi képviselők, a bűnüldöző és a büntető igazságszolgáltatás hatóságainak, a szociális intézmények, az oktatási rendszer, a széles értelemben vett egyesületek, az ipari-, bank- és a magánszektor, a tudományos kutatók, valamint a közvélemény és a média szereplőinek közreműködésére.”*⁵⁷

Hivatalos statisztikai adatok támasztják alá azt, hogy évente átlagosan két - kétszázötvenezer ember válik valamilyen bűncselekmény sértettjévé. A bűncselekmények döntő többsége - legyen az akár közlekedési-, erőszakos vagy garázda jellegű - a társadalmi és közösségi szabályoknak a megsértését jelentik. A jogrend megsértésekor az egyének jogain és érdekein esik csorba. A büntetőpolitika célja ugyanakkor a társadalmi és a jogi egyensúly egyidejű megteremtése mellett a bűncselekményt elszenvedett személyek sérelmeinek enyhítése. Az állami felelősség felismerése és a társadalom lelkiismeretének felébresztése is azt fejezheti ki, hogy nem csak az állam, de maga a társadalom is szolidáris az áldozatokkal szemben. Az áldozati mivolt megelőzése és a jogi környezet megteremtése mellett, azzal párhuzamosan

⁵⁷ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

szükséges a közvetlen és célzott intézkedések megléte, valamint a jól kiépített segítségnyújtás is.

Ennek az áldozati mivoltnak az elkerülése érdekében szükséges az elsődleges megelőzés fontosságának felismerése. *„Szabó András akként fogalmaz, hogy a primér prevenció lényegében társadalomtervezési feladatokat jelent...A primér megelőzés körébe sorolhatók azok a politikai döntést igénylő intézkedések is, amelyek a normális szocializáció intézményrendszereinek működésével kapcsolatosak és az egyenlő hozzáférést biztosítják, az egyenlőbb esély elvének érvényesülését segítik elő.”*⁵⁸

A társadalmi bűnmegelőzés a társadalompolitika integrált része, mely akkor lehet igazán hatékony, ha a helyi társadalompolitika részeként valósul meg. A primer prevenció keretében a szociálpolitika dolga az, hogy a piacgazdaság által létrehozott egyenlőtlenségeket csökkentse. Ezeknek, az egyenlőtlenségeknek a csökkentése, illetve az egyensúly megteremtése, valamint a társadalmi együttélés zavartalanságának biztosítása érdekében különféle intézmények jöttek/jönnek létre. A széleskörű közvetlen és célzott, de megelőző intézkedések megtalálhatóak a szociálpolitika eszköztárában, - Zombori Gyula elgondolása szerint *„a preventív szociálpolitikai megoldások a szűkebben értelmezett szociális rendszeren kívül vannak, s a társadalompolitika körébe tartoznak.”*⁵⁹

A teljesség igénye nélkül ezek az intézkedések lehetnek a munkanélküliség felszámolására irányuló rendelkezések, az időskorúak, fogyatékossgal élők izoláltságát csökkentő programok, a gyermekek korai pszichológiai és szociális beavatkozásai a devianciák elkerülése céljából.

A szekunder prevenció keretén belül pedig konkrétan a magas viktimizációs kockázattal fenyegetett csoportok tekintetében történhetnek társadalompolitikai közbelépések. A „kategória” – a társadalmi csoport – meghatározása szempontjából döntő jelentősége lehet a környezeti tényezőknek (lakóhely), a személyi jellemzőknek (életstílus, életkor), valamint a szociális helyzeteknek, a jövedelmi viszonyoknak. A magas viktimizációs kockázattal bírók fogalomkörének meghatározása egy eléggé összetett szempontrendszert igényelne, de véleményem szerint az mindenképpen elmondható, hogy – a szociálpolitika szempontjából különleges helyzetben lévőket mindenképpen felöleli -, így például a nőket, gyerekeket, a mozgás- és érzékszervi, valamint értelmi károsultakat, hajléktalanokat, időseket, mentális problémával küzdőket. Az előbbieket felölelő csoport a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájának megfogalmazásakor is prioritásokat élvezett, élvez. A társadalom- és szociálpolitikai beavatkozások lehetséges eszközei, a speciális intézkedések között lehet megemlíteni például:

- az idősek áldozattá válásának megelőzése érdekében a falugondnoki hálózatot bővítését, a hajléktalan vagy marginalizált helyzetben lévők áldozattá válási kockázatának tudatosítását, a gyermekek és a családok védelmében a családsegítő központok veszélyeztetettségét/krizishelyzetet észlelő jelzőrendszerének a működtetését, de ide tartozhat - csak más szakágak keretén belül - az ifjúság és a nők védekezőképességének fejlesztése, a szomszédsági figyelőszolgálatok kialakítása, a térfigyelő kamerák felszerelése is.

A terciér prevenció keretében, az áldozati státushoz kapcsolódó depriváció jelenségének a kezelése a társadalompolitika kérdéskörébe tartozik, a gondok pedig intervenciót sürgetnek.

⁵⁸ http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/gorgenyi_ilona.doc

⁵⁹ Zombori Gyula: A szociálpolitika lapfogalmai (HRSZE, Budapest, 1997. 99. oldal)

Ebben a szakaszban a társadalompolitika célpontjai a konkrét áldozatok (áldozat alatt értem ebben az esetben az elkövetőt is), a cél pedig a káros következmények felismerését követően a leggyorsabb és legsokrétúbb – pl.: jogi, szociálpolitikai, egészségügyi eszközökkel történő segítségnyújtás adása. Így a beavatkozás része lehet az elkövető stigmatizációjának, a társadalom peremére kerülésének megelőzése, illetve a reintegráció céljából a pártfogó felügyeleti rendszer szélesebb kört érintő, elérő kihasználtsága. A delikvens általi szimbolikus jóvátétel közérdekű munka formájában való biztosítása tekintetében például az állam kártalanítási „kötelezettségével” okozott költségek csökkentése érhető el, ami mögött a szociálpolitika gazdaságossági szempontjai érvényesülhetnek. Az állam részéről történő kártalanításnak – véleményem szerint- csak az utolsó, végső formaként kellene belépnie, akkor is elsősorban megelőlegező szerepben, és e szerep kidomborítása végett lényegesen hangsúlyosabbá kellene tenni a behajtás intézményét.

Az áldozatok depriváltságának csökkentése érdekében a társadalom jóléti funkcióján belül az egészségügy és a társadalombiztosítás körében a pszichológiai tanácsadás és az egészségügyi szolgáltatások (gyógyszer, terápia, szakellátás), igénybevétele biztosított. A szociális ellátórendszer szociális szolgáltatásai (pl.: menedékházak, krízisközpontok) szintén szentesítve vannak, bár véleményem az, hogy ezeknek, az intézményeknek a tevékenységeit a felmerülő szükségletek konkretizálása, újradefiniálása után még át kellene/át lehetne gondolni. Az Ást. jelenlegi szabályozása értelmében a fentebb említetteket az áldozatsegítő szolgálat az érdekérvényesítés elősegítése szolgáltatása keretében biztosítja az áldozatoknak.

A harmadlagos prevenció része és egyben eszköze a jövedelemkiesés „vásárol jogon”, és/vagy rászorultsági alapon nyújtható volta. Az előbbi kategória alatt a társadalombiztosítási jogviszony alapján nyújtott pl.: táppénzt, egészségügyi szolgáltatásra való jogosultságot, gyógyszerköltség-hozzájárulást értem, amelyek szintén az áldozatok segítségére lehetnek. Az utóbbi kategórián belül a szociális rászorultság alapján járó juttatásokat említeném meg, mint a szociálpolitika lehetséges és segítségnyújtó eszközeit, amely lehet pénzbeli és természetbeni, célja pedig az alapvető szükséglet kielégítésének biztosítása. Az áldozatok esetében –és az Ást. értelmében – e pénzügyi alternatíva meglétét, az azonnali pénzügyi segély tölti be, amit készpénz formájában adnak, postacímre kézbesítettnek vagy bankszámlára utalnak át. Ez az anyagi segítség egyrészt a legalapvetőbb szükségletek, - mint élelem, lakhatás, utazás, ruházat – költségeinek fedezésére szolgál, másrészt gyógyászati és kegyeleti kiadások rendkívüli megfizetését teszi lehetővé, az ügyintéző az összes körülményt megvizsgáló, méltányossági döntését követően.

Amikor már megtörtént a baj, a tragédia, akkor „csak” korrekcióra valamint az áldozati jogok érvényesülésének biztosítására van lehetőség. Egyetlen áldozatsegítő tevékenység sem tudja meg nem történné tenni a már elszenvedett, a már megélt traumát (kárt), de lehetősége van segítséget, támogatást és támaszt nyújtani. A legfontosabb feladat a káros hatások, a pszichés, a szociális, morális és egzisztenciális sérelmek enyhítése. Ennek a segítségnyújtásnak emberközpontúnak, empatikusnak és személyre szabottnak kell lennie. A bűncselekmény megtörténtét követően az áldozat legelőször és leggyakrabban a rendőrséggel kerül kapcsolatba, ahol a nyomozati eljárást lefolytatják. A közvéleménynek – szerencsére vagy sajnos? - nincs kellő rálátása az eljárás nehézségeire. Az összes az eljárás során közreműködő hivatalos minőségében eljáró, jelenlevő személynek empátiával, felelősséggel és kellő körültekintéssel kell munkáját végeznie ahhoz, hogy ne lehessen az igazságszolgáltatás másodlagos viktimizációjának elszenvedője az addigi „csak” bűncselekmény áldozatából. A rendőrségek áldozatvédelmi referenseinek módjukban áll a tájékoztatás megadása, aminek koherensnek, gyorsnak kell lennie ahhoz, hogy a megfelelő hatékonyságát elérje. Amennyiben az áldozat – hitelt érdemlően – igazolja áldozati státuszát és felkeresi az

Igazságügyi Hivatalt, akkor az ott dolgozók az állam által biztosított segítségek - a fentebb ismertetésre kerülteknek megfelelően - körében egyrészt teljes körű tájékoztatást, másrészt szakjogászi segítségnyújtást, harmadrészt, érdekérvényesítés elősegítését, esetenként pedig azonnali pénzügyi segítyt, illetve kártérítést tudnak biztosítani.

Az áldozatok kálváriája azonban a rendőrség felkeresését és az áldozatsegítő szolgálat igénybevetését követően kezdődik csak igazán, amikor az igazságszolgáltatás útvesztőiben kell magukat kiismerniük. Nem ritkán embert próbáló feladat elé állítva ezzel önmagukat.

VIII. Gyakorlat a számok tükrében

A 2005. évi CXXXV. törvény 16. § (6) értelmében *„Az áldozatsegítő szolgálat által vezetett nyilvántartások országos adatbázist alkotnak. Az adatbázis felhasználásával az áldozatsegítő szolgálat évente statisztikai kimutatást készít.”*⁶⁰

Az Igazságügyi Hivatal a működése első évére vonatkozó áldozatsegítő szolgálat szolgáltatási adatait, tartalmazó statisztikáját 2007. január hónap végén jelentette meg. A 2007-es évre vonatkozóan pedig ez év február hónapban egy lényegesen nagyobb volumenű beszámolót tett közzé. Bár az integrált intézmény mindössze két éves múltra tekinthet vissza, a megjelenített számadatok tükrében érdemesnek, érdekesnek tartom összehasonlítani, nagyobb léptékben elemezni e két év statisztikáját, valamint átnézni az állami költségvetésben megjelenő előirányzatok alakulását. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a 2006-os év vonatkozásában közel sem áll rendelkezésre annyi féle adat, táblázat, statisztika, mint a 2007-es év tekintetében.

A Magyar Köztársaság költségvetésre vonatkozó törvényeinek tanulmányozása során arra lettem figyelmes, hogy mind a 2006-os, mind a 2007-es évre – az áldozatsegítő szolgálat részére - ugyanakkora, azaz 132 millió forintos összeget irányzott elő. A költségvetési törvény az idei évre előre jelzett „folytatásának” nyomon követésekor pedig azt állapíthattam meg, hogy ez az összeg a 2008-as év vonatkozásában sem változott. Ez abból a szempontból mindenképpen érdekes, hogy az áldozatsegítő szolgálat a 2007. évi tevékenysége kapcsán készített beszámolójában az alábbi mondat szerepel: *„Az eredetileg 132 millió forintos, felülről nyitott fejezeti kezelésű előirányzati számlához többször kellett előirányzati módosítást kérni az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumon keresztül a Pénzügyminisztériumtól.”*⁶¹

A következőkben arra törekszem, hogy átfogó képet mutassak az áldozatsegítő szolgálatok tevékenységi körébe tartozó ügyek vonatkozásában. Az áldozatsegítő szolgálatok hivatalos kimutatásai szerint 2006-ban összesen 8. 751, míg 2007-ben 11. 501 szolgáltatást nyújtottak, ami hozzávetőlegesen 31%-os növekedést jelent.

Az Áldozatsegítő Szolgálat statisztikai adatokat is tartalmazó beszámolója sajnálatos módon eligazítást nem ad a szimpla értelmezéshez, így mindössze a saját véleményem, elképzelésem, illetve felvetéseim révén van arra mód és lehetőség, hogy az adatokat elemezni próbáljam.

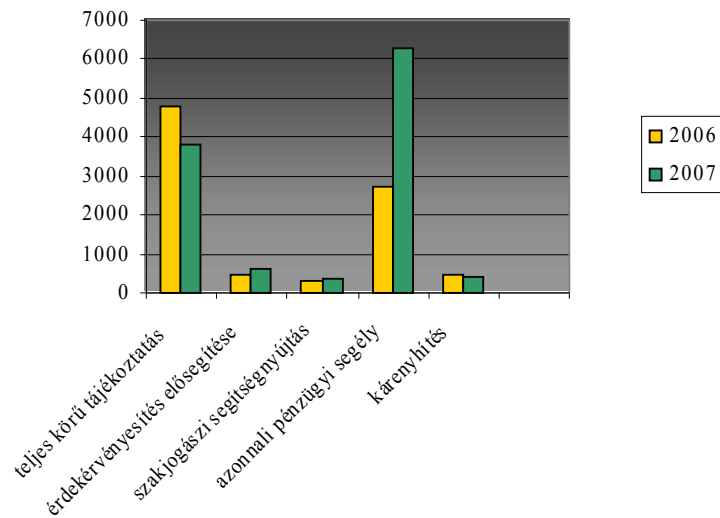
2. sz. ábra: A szolgáltatások megoszlása (2006, 2007)⁶²

⁶⁰ <http://www.magyarország/jogszabalyok>

⁶¹ <http://www.kih.gov.hu/alaptev/aldozatsegito/beszamolo>

⁶² Megjegyzés: saját szerkesztés

Szolgáltatások megoszlása

A szolgáltatások számszerű megoszlása az elmúlt két év statisztikai adatait figyelembe véve a következőket mutatja: amíg 2006-ban 2. 743 *azonnali pénzügyi segély* iránti kérelem érkezett, addig 2007-ben 6. 301, azaz több mint a duplájára emelkedett. Növekedést mutattak ki a *szakjogászai segítségnyújtás* iránti kérelmek esetében is - 2006-ban 303 kérelem, 2007-ben 368 kérelem -, illetve az *érdekérvényesítés elősegítése* tárgyában – 2006 évben 480, 2007-ben 619 kérelem – volt. A *teljes körű tájékoztatás* és a *kárenyhítés* esetében viszont csökkenést mutattak ki. Az előbbi esetében 2006-ban 4. 765, míg 2007-ben 3. 802 kérelem érkezett, az utóbbi esetében pedig a 460 kérelemszám csökkent le 411-re.

A diagramm alapján szembeötlő különbségként az azonnali pénzügyi segély 2006-hoz képest 2007-ben kiugróan magas változására, valamint a teljes körű tájékoztatás területén való csökkenésére kívánám felhívni a figyelmet.

Véleményem szerint az elmúlt két év - 2006 és 2007 – tekintetében a változások fő okai abban keresendők, hogy:

- az Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálat 2006-ban kezdte meg működését, így ebben az évben vélelmezhetően többen kaptak *teljes körű tájékoztatást*, mint az azt követő 2007-es évben, amikor már nagyobb publicitást tudhatott maga mögött a szolgálat, illetve az általuk elérhető szolgáltatásokhoz való hozzájutás feltételrendszere is, ráadásul ezt a segítségnyújtási formát – információ nyújtása – a szolgálat minden szóban vagy írásban hozzá forduló személynek köteles megadni
- a 2006-os év vonatkozásában az *azonnali pénzügyi segély* iránti kérelmek benyújtásának szempontjából pedig azt gondolom, hogy lévén sem a szolgálat, sem a szolgáltatás nem volt még eléggé ismert a társadalom körében, nem is vették annyian igénybe még ekkor, mint ahány esetben pozitív elbírálás, döntés alá kerülhettek volna. A 2007-es év tekintetében pedig azt gondolom, hogy egy nagyon szignifikatív változás, növekedés történt, aminek mögöttes okairól egyértelműen nem lehet megállapítani, hogy azt az ügyintéző hatáskörébe utalt méltányossági döntéseknek és/vagy a kérelmezők rászorult élethelyzetének lehet-e inkább „köszönni”

A fentebb ismertetett két segítségnyújtási típus – a teljes körű tájékoztatás és az azonnali pénzügyi segély – esetében – amint azt az alábbi ábrákból kiolvashatjuk - a százalékos megoszlások mondhatni felcserélődtek, azaz amíg 2006-ban a teljes körű tájékoztatás 55%-os megoszlást mutatott, addig ugyanezen típus 2007-ben már csak 33%-ot. Az azonnali pénzügyi segély esetében pedig a 2006-os 32%-hoz képest 2007-ben 55%-os megoszlás lett kimutatható a statisztikai adatok figyelembevételét követően.

3. számú ábra: A segítségnyújtás típusonkénti százalékos megoszlásának bemutatása (2006)⁶³

4. számú ábra: A segítségnyújtás típusonkénti százalékos megoszlása (2007)⁶⁴

⁶³ Megjegyzés: saját szerkesztés

⁶⁴ Megjegyzés: Saját szerkesztés

A két kördiagram megoszlását követve nyomon, megállapítható, hogy az elmúlt két évre vonatkozóan a másik két szolgáltatási forma, azaz a *szakjogászi segítségnyújtás* és a *kárenyhítés* – a kérelmek számát illetően – szignifikáns eltérést nem mutatott, szinte azonos százalékban vették az ügyfelek igénybe e segítségnyújtási lehetőségeket. A szakjogászi segítségnyújtás iránti kérelmek minimális növekedése mögött magyarázatként azt látom első olvasatra, hogy a jogszabály a szolgálatok hatáskörébe utalta annak eldöntését, hogy az adott ügyben szükséges-e – az ügy továbbmerte érdekében - jogi segítség nyújtása. Valószínűnek tartom azt is, hogy az előbb említett esetben a szolgálatok már kellően tájékozottak arról, hogy a kérelmező megfelel-e a jogszabályban rögzített rászorultsági kritériumoknak.

A *kárenyhítés* 2007-re vonatkozó százalékos megoszlásának csökkenése mögött - elgondolásom szerint - egyrészt azt lehet feltételezni, hogy nem volt annyi személy – a kérelmezők között - a bűncselekmény közvetlen fizikai sértettje, illetve ezen sértettek meghatározott státusú hozzátartozója, mint 2006-ban, másrészt, ha az említett személyek száma/aránya nem is változott jelentősen, akkor még mindig számításba lehet venni a jövedelmi viszonyon alapuló rászorultsági kritériumoknak – alapösszeg kétszerese - való meg nem felelést.

Az *érdekérvényesítés elősegítése* szolgáltatás 2006-ról 2007-re történő növekedése mögött meghúzódó magyarázatul azt tartom, hogy ebben egyrészt közrejátszhat az, hogy a kérelem benyújtásának ideje a bűncselekmény elkövetésétől számított hat hónap elég széles intervallum ahhoz, hogy ezt a fajta segítséget évről – évre egyre többen vegyék majd igénybe. Másrészt pedig az a véleményem, hogy a kérelmezők többsége számára „kellő” alapot teremt a bűncselekmény megtörténtét követően kialakult helyzet ennek a szolgáltatástípusnak az igénybevételére.

1. számú tábla: *Tájékoztatások száma (2006, 2007)*⁶⁵

⁶⁵ Megjegyzés: saját szerkesztés

A „teljes körű tájékoztatásra” vonatkozó megyei bontású adatok – a statisztikák alapján - a következőképpen néznek ki:

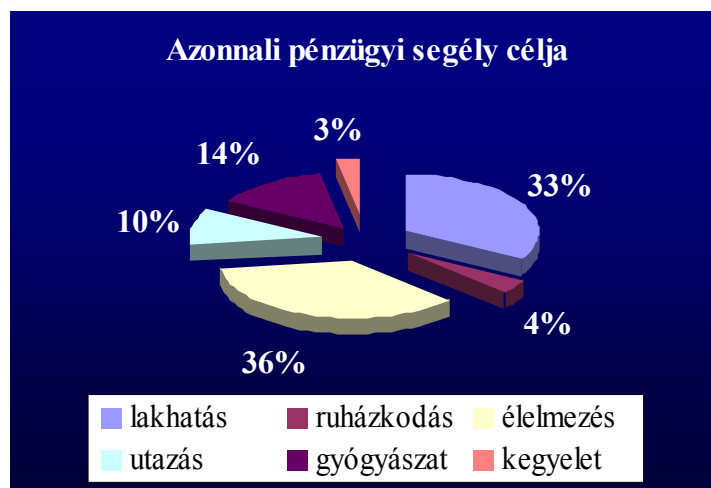
Megye	Tájékoztatások száma (2006)	Tájékoztatások száma (2007)
<i>Baranya</i>	55	129
Bács-Kiskun	125	54
Békés	345	114
<i>Borsod-Abaúj-Zemplén</i>	175	261
Csongrád	247	208
<i>Fejér</i>	226	357
Főváros	1023	736
Győr-Moson-Sopron	193	65
Hajdú-Bihar	124	75
<i>Heves</i>	218	290
Jász-Nagykun-Szolnok	200	96
Komárom-Esztergom	253	216
Nógrád	239	118
Pest	462	352
Somogy	184	174
<i>Szabolcs-Szatmár-Bereg</i>	182	287
Tolna	217	103
<i>Vas</i>	62	78
Veszprém	89	25
Zala	146	64
Összesen	4765	3802

A fenti tábla alapján megállapítható, hogy az országos átlagtól eltérően - miszerint csökkent a teljes körű tájékoztatások száma – a 19 megye közül 6 megyében mégis emelkedést jelzett a statisztika, ezeket, a megyéket dőlt betűvel tüntettem fel a táblázatban.

Az azonnali pénzügyi segély esetében a változás, ahogy fentebb már említettem lényeges emelkedést mutatott. A segély odaítélését a bűncselekmény következtében kialakult pillanatnyi krízishelyzet, rászorultság teszi megalapozottá. A soron következő ábra az áldozatsegítő szolgálatok által 2007. évben odaítélt azonnali pénzügyi segély felhasználásának százalékos megoszlását mutatja be annak alapján, hogy milyen költségek, kiadások fedezésére szolgált.

5. számú ábra: Az azonnali pénzügyi segély célja (2007)⁶⁶

⁶⁶ Megjegyzés: saját szerkesztés

Az 5. számú ábra adatai alapján jól látszik, hogy 2007-ben a segély felhasználásának leggyakoribb célja az élelmezéssel és lakhatással kapcsolatos kiadások, költségek fedezésére szolgál, kisebb arányban az utazási- és gyógyászati célú felhasználás, végül pedig a ruházkodási és a kegyeleti célú kiadások/költségek szerepelnek.

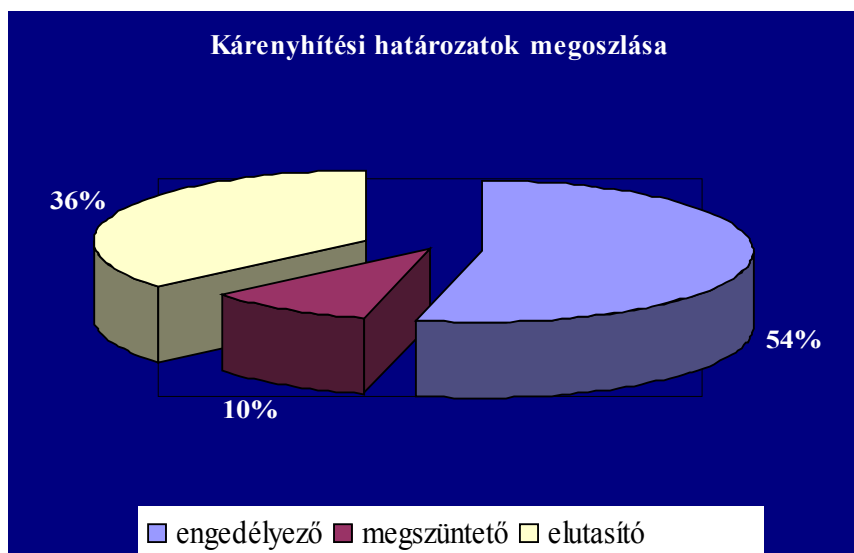
A fentebbi ábra elemzése kapcsán a következő gondolatok fogalmazódtak meg bennem: A jogszabály konkrétan felsorolja az áldozatsegítő szolgálat által lakhatással, ruházkodással, élelmezéssel, utazással kapcsolatos fedezendő, valamint gyógyászati és kegyeleti jellegű rendkívüli kiadásait az áldozatnak, ha ezek megfizetésére nem képes és a bűncselekmény következtében személyes körülményei ezt indokolják. Az azonnali pénzügyi segélyt a pillanatnyi rászorultság alapozza meg, amit az ügyintéző méltányossági döntése követ. Véleményem szerint ebből a fajta felhasználói célmeghatározásból - mindössze - arra lehet első ránézésre következtetni, hogy a leginkább rászoruló, a legszegényebbek veszik igénybe ezt a szolgáltatási formát, aminek realitást az vonja kétségbe, hogy ez a fajta azonnali, anyagi segítségnyújtás nincs rászorultsághoz kötve. Az mindenképpen nyitott kérdés marad - számomra is -, hogy a kérelmezők a kérelem-nyomtatvány előterjesztésekor – annak III. rész 13. pontja alatt – az „azonnali pénzügyi segély célja, indoka: ...”⁶⁷ rovatban miért pont ezeket, a célokat jelölték/jelölik meg.

Az áldozatsegítő szolgálat munkája a számok tükrében címet viselő fejezet utolsó momentuma az „állami kárenyhítés”, mint szolgáltatás bemutatása. A szolgálatokhoz a 2006-os év folyamán 460 kérelem, a 2007-es év folyamán pedig 411 kérelem érkezett be. A 2007. évről szóló beszámoló alapján azt lehet mondani, hogy a leggyakoribb (31%) a súlyos, vagy halált okozó testi sértés miatti kárenyhítési kérelem volt, a második leggyakrabban előforduló (18%) pedig az emberölés tárgyában beérkezett kárenyhítési kérelem volt. A 411 kérelemből 384-et bíráltak el, amelyből 205 kérelem esetén állapították meg az egyösszegű kárenyhítést.

6. számú ábra: A kárenyhítési határozatok megoszlása (2007)⁶⁸

⁶⁷ <http://magyarorszag.hu/jogszabalyok>

⁶⁸ Megjegyzés: saját szerkesztés

A kérelmek elutasításának okai között – a beszámoló szerint -, a 2006-os évhez hasonlóan a leggyakrabban előforduló az volt, hogy nem szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekménnyel összefüggésben szeretett volna állami kárenyhítést igényelni, kérni az áldozat. Az elutasítások között szerepelt még a határidő utáni leadása a kérelemnek, valamint az olyan esetek, amikor a kérelmező nem tartozott a jogszabály által meghatározott hozzátartozói körbe, vagy a sértett testi épsége, egészsége nem károsodott súlyosan, illetve magának a bűncselekménynek a hiánya.

IX. Az áldozatsegítés és - védelem gyakorlati munkájának bemutatása

A mindennapok gyakorlatának bemutatása egy eléggé összetett feladat. Nem mindegy, hogy az áldozat mely intézményt keresi fel – önként, vagy javaslatra - elsőként. Az elsőként az áldozattal kapcsolatba kerülő szerv vállán hatalmas felelősség van. Felelősség, hogy mit tesz, mit javasol, és milyen gyorsasággal. Amennyiben abból a szempontból indulok ki, hogy a különböző cselekmények okán az áldozatok különböző hivatalokhoz fordulhatnak elsőként a gyakorlati munka kezdeti lépéseinek bemutatása, szinte lehetetlenné válik. Ennek tükrében arra az elhatározásra jutottam, hogy a leginkább érintett két intézmény gyakorlati tapasztalatait, munkáját fogom az alábbiakban bemutatni. Véleményem szerint az Igazságügyi Hivatal áldozatsegítő szolgálata mellett még egy hasonlóan – ha nem jobban – hangsúlyos szerveződés van, ami pedig nem más, mint a rendőrség áldozatvédelmi referensi hálózata.

IX. 1. A rendőrség tevékenysége

A rendőrség áldozatvédelmi referensi hálózatának kiépülése közel tíz éves múltra tekint vissza. Az eltelt évek lehetővé tették azt, hogy a szervezetrendszer, a normák, a feladatok kikristályozódjanak, ezáltal meghatározhatóvá vált a referensek gyakorlati munkája is. Az áldozatvédelmi referensek és a társadalom tagjai között egy új típusú viszonyrendszer kialakulása vált nélkülözhetlenné, amely már inkább partneri viszonyt feltételez, ahol a segíteni akarást és a problémaérzékenységet kell(ett) hangsúlyossá tenni.

A rendőrség gyakorlati munkájának bemutatása céljából kerestem fel a gyulai rendőrkapitányság áldozatvédelmi referensét, akinek módja és lehetősége van a bűncselekmények áldozataival a legkorábbi időpontban találkozni. Az áldozatvédelmi

referenssel történt beszélgetés⁶⁹ alapján arra a megállapításra jutottam, hogy: mind a központi, mind a területi szervek esetében általánosságban azt lehet mondani, hogy a bűnmegelőzési tevékenységek ellátásával megbízott személyek a gyakorlatban több, másfajta feladatuk mellett foglalkoznak az áldozatok segítésével és védelmével. Bűnmegelőzési tevékenységeik körében kifejezett szerepet kap a prevenciót hangsúlyozó előadások tartása, a potenciális áldozatok védekezésére való felkészítése, szóróanyagok készítése.

Dr. Csendes László „Áldozatok márpedig vannak” címet viselő tanulmányában beigazolódott tényként hívja fel a figyelmet arra, hogy „*az eljárások során meghallgatásra, kihallgatásra kerülő sértettek tájékoztatása, információkkal való segítése, jogi nehézségeik orvoslása (...) nagyban hozzájárulhat az elszenvedett sérelmek pszichikai feldolgozásához.(...) Az esetek jelentős részénél, elsőként a rendőr észleli a sérülést okozó helyzetet, ennél fogva első alkalom kínálkozik számára a segítő közreműködésre.*”⁷⁰

Konkrétan az áldozattal történő első találkozás alkalmával – a referens tájékoztatása szerint – a rendőri szervek feladatai, közé tartozik az, hogy akkor, amikor először kapcsolatba kerülnek az áldozattal (sértettel), átadják a területi Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálatának tájékoztatóját, szóban pedig felhívják a figyelmet az áldozatsegítés lehetőségeire, a támogatás igénybeviteléhez szükséges igazolás kérelemre való kiadására.

Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium – legutóbb - a 17/2007. (III. 13.) rendeletében⁷¹ szabályozta a rendőrség és határőrség áldozatsegítő feladatait. A jogszabály értelmében a tájékoztató átadásáról és a szóbeli figyelemfelhívásról feljegyzést kell készíteni, és az ügyirathoz kell csatolni. A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény kritériumai szerint a büntetőeljárás adott szakaszában eljáró nyomozó hatóság, az ügyész vagy a bíróság állítja ki az igénybevitelhez szükséges igazolást, kérelemre. A fentebb említett rendelet értelmében, amennyiben igazolás is kiállításra került, annak másolati példányát szintén az ügyirathoz kell csatolni.

A rendőri munka témát érintő tanulmányozása és az előadó útbaigazítása révén figyeltem fel arra, hogy a rendőrségen minden évben beszámolót készítenek és tesznek közzé az előző év vonatkozásában az áldozatvédelmi tevékenységükről. Mindez egy országos helyzetképet, tükröző beszámolót jelent, - a helyi rendőrségek áldozatvédelmi munkáinak összefoglalásaként - ami a rendőrség honlapján bárki számára elérhetővé válik. Sajnos a 2007-es év tekintetében még nem áll készen ez a tanulmány, de a 2006. évi jelentés tartalmazta azt, hogy: „*Kölcsönös kapcsolatfelvételre került sor az áldozatsegítő szolgálatok és a területi szervek bűnmegelőzési osztályai között. (...) Mivel a bűncselekmény áldozatává vált személyek általában a rendőrséggel találkoznak, ezért a tájékoztatásban kiemelkedő szerepet kapnak munkatársaink. Nagy előrelépést jelent, hogy javaslatunkra – az év közepétől – a Robotzsaru 2000 Integrált Ügyviteli és Ügyfeldolgozó Rendszer iratmintáiban a feljelentési és tanúkihallgatási jegyzőkönyveiben szerepel egy tájékoztatás a kárenyhítés lehetőségeinek felsorolásával, illetve az Igazságügyi Hivatal egyéb szolgáltatásaira történő ismertetéssel.*”⁷²

A referens által a rendelkezésemre bocsátott jegyzőkönyvnek megfelelően abban az alábbi tájékoztatás szerepel: „*A 17/2007. (III. 13.) IRM rendelet alapján felhívom a figyelmét az*

⁶⁹ Megjegyzés: hangfelvétel készítésére és rögzítésére nem volt lehetőség

⁷⁰ BMK Füzetek 10. (A Biztonságos Magyarországért Közalapítvány kiadványa, Budapest 2005. április, 8. oldal)

⁷¹ http://net.jogtar.hu6jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700017.IRM

⁷² <http://www.police.hu>

áldozatsegítés külön törvényben foglalt lehetőségeire és arra, hogy kérelmére az áldozatsegítő támogatások igénybevételéhez az eljáró rendőri szerv igazolást ad ki, egyidejűleg átadom az áldozatsegítő szolgálat tájékoztatóját.”

A fentiekből egyértelműen az derül ki, hogy a rendőrség jogszabályi kötelezettségének eleget tesz azzal, hogy a jegyzőkönyvbe „ékelve” felhívja a figyelmet a lehetséges szolgáltatásokra, illetve ezzel egy időben az igazolás kiadására. Az előadó által elmondottak és az Áldozatsegítő Szolgálat statisztikája is alátámasztja azt, hogy az ügyben eljáró hatóság – az igazolás kiállítója – 97%-ban, vagyis leginkább a rendőrséget jelenti, míg a fennmaradó 3%-ot az ügyészség általi igazolás-kiállítás teszi ki.

A szakember egyetlen kritikai észrevétele szerint, - ami maximálisan egyezik a rendőrségi jelentéssel -, az azonnali pénzügyi segély esetében kifogásolják és észrevételezik azt, hogy a bűncselekményt követő három munkanapos határidő a kérelem benyújtására vonatkozóan nem alkalmas arra, hogy azt széles körben igénybe tudják venni az áldozatok. A jelentés megfogalmazásában ez úgy néz ki, hogy: *„A szervek jelzései szerint ez a rövid határidő nem alkalmas arra, hogy az áldozatok széles köre igénybe vegye a szolgáltatást, a rendőrségnek is ennyi ideje van, hogy a nyomozás elrendeléséről határozzon. Ennyi idő kevés az eset összes körülményeinek vizsgálatára, a tények korrekt tisztázására, a sértettek magatartását, egyéb viszonyait (elkövetés utáni trauma, kapcsolatfelvétel az irodával, oda-visszautazás, munkahelyen szabadság kérés, stb.). Ez alkalmat adhat visszaélésekre, valótlan tartalmú feljelentések alapján igénybe vett pénzügyi segélyekre (...) erre irányuló jelek már felmerültek (...) a feljelentések megtétele utáni rövid határidőben nem tisztázható annak valótlansága.”*⁷³

Összességében - 2006-os év tekintetében – azt lehet elmondani a rendőrség áldozatvédelmi munkájáról készült jelentése szellemiségének megfelelően, hogy a rendőrség és az Igazságügyi Hivatal egy kooperáló kapcsolatot kívánt meg kiépíteni, ahol a cél az áldozatok jogainak érvényesülése mellett, a megfelelő bánásmód kialakítása, illetve a lehetőségekhez és kompetenciákhoz mért segítség nyújtása.

XI. 2. A Békés Megyei Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálatának tevékenysége

Békés megye esetében azt lehet mondani, hogy az áldozatok védelme, a róluk való gondoskodás szándéka az országon belül elsőként indult be. 2000. júniusában nyílt meg a Megyei Áldozatvédelmi Iroda, munkatársai a társadalom felé való propagálás szándékával konferenciát is szerveztek azon magánszemélyek, civil szervezetek, egyházak, állami- és önkormányzati szervek képviselői számára, akik az áldozatokra való odafigyelést, védelmet, és a nekik való segítségnyújtást fontosnak tartották/tartják, illetve akik a hétköznapok során leginkább érintettek lehetnek az áldozatokkal való személyes kapcsolattartásban. Az iroda az elmúlt öt év folyamán a koordináló szerepe betöltése mellett a kárenyhítések folyósításában való közreműködéseken kívül még pályázati kiírásokon vett részt, ennek keretében például képzéseik költségeihez, valamint tapasztalati műhelymegbeszélésekhez nyertek fedezetet.

A Békés Megyei Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálatánál két munkatárssal készítettem interjút, az egyikőjük a szolgálat osztályvezetője, a másikjuk pedig ügyintézői munkakörben látja el feladatait, mindketten jogász végzettséggel rendelkeznek. Az interjúk készítésének célja az volt, hogy a tevékenységükre vonatkozó kellő tájékoztatást megkapva

⁷³ <http://www.police.hu>

szélesebb látókörben legyen képes munkájukra tekinteni, illetve azt a dolgozatomban későbbi részeiben elemezni.

A szolgálatnál dolgozók⁷⁴ véleménye szerint az elmúlt éveket az áldozatokra való odafigyelés és a velük való foglalkozás, azaz a munkájuk háttérbe szorulása jellemezte és leginkább az igazságszolgáltatás útján, próbálták az áldozatok kialakult helyzetét orvosolni. Mindennek eredménye az volt, hogy az áldozatok szinte teljesen magukra maradtak, anyagi-, lelki problémáik kezelésében nem volt partnerük – tisztelet a kivételnek - sem az állam, sem a társadalom. A Békés megyei hivatal 2006. január 01. napjával kezdte meg működését. A szolgálat az év első negyedében a megyén belüli települések tekintetében hatóságokkal, szervezetekkel vette fel a személyes kapcsolatot, illetve a megkeresett intézmények vezetőit arra is megkérték, hogy az átadott tájékoztató anyagaikat az ügyfelek, klienseik számára elérhető helyen tegyék közre, függesszék ki. Szintén ezen év márciusában tartottak egy szakmai konferenciát, ahol a rendőrkapitányságokkal való együttműködés élvezett prioritást, hangsúlyozva azt a tényt, hogy az ügyfelek elsődlegesen e szervekkel kerülnek kapcsolatba.

A következő nagyobb horderejű lépése a szolgálatnak a kihelyezett ügyfélfogadás intézményének a megszervezése volt, ez minden héten egy napos ott tartózkodást jelentett különböző - a szakmai és közlekedési szempontok figyelembe vétele után kijelölt - településeken. A közel fél éves tevékenykedést követően négy megye – köztük Békés megye - áldozatsegítő szolgálatai módszertani munkacsoportot alakítottak ki, ahol a szolgáltatásokkal kapcsolatos kérdéseiket, a napi munkában megjelenő egyéb problémáikat beszélhették meg a szakemberek. Az osztályvezető tájékoztatása szerint 2006. júniusában emelkedett két főre a szolgálat létszáma, ennek a létszám növekedésnek köszönhetően a növekvő ügyfélszám mellett is tartani tudták a központi hivatal által (is) színvonalasnak tekintett és értékelt munkát. Az év folyamán több alkalommal vettek részt a felettes szerv által szervezett képzéseken, továbbképzéseken, majd havi rendszerességgel esettmegbeszélő csoportokat is szerveztek.

A 2006-os év vonatkozásában a Békés Megyei Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálata statisztikája szerint összesen 337 tájékoztatásuk és 118 szolgáltatás igénybevétele iránti kérelem elbírálási esetük volt.

7. számú ábra: A kérelmek megoszlása (2006)⁷⁵

⁷⁴ Megjegyzés: hangfelvétel készítésére és rögzítésére nem volt mód

⁷⁵ Megjegyzés: saját szerkesztés

A fenti, 7. számú ábra a tájékoztatások számán kívül a különféle szolgáltatásokkal kapcsolatosan beérkezett kérelmek számát is bemutatja. Az osztályvezető ismertetője alapján azt lehet elmondani, hogy a szakjogászai segítségnyújtás iránti kérelmek esetében valamennyi engedélyezésre került, az érdekérvényesítés elősegítése tárgyában a kérelmek közül 36-ot engedélyeztek, 3-at elutasítottak, az azonnali pénzügyi segély tekintetében 60 engedélyező és 11 elutasító határozat született. A megyei statisztikai adatokat az országos adatokkal összevetve azt lehet megállapítani, hogy a 2006-os év tekintetében a szolgáltatások igénybevételére vonatkozó kérelmek megoszlása, az országos adatokat tükrözi. A legtöbb kérelem – mindkét mintában – az azonnali pénzügyi segély tekintetében volt, majd ezt követte, az érdekérvényesítés elősegítése iránti kérelmek száma, ami után a kárenyhítés és a szakjogászai segítségnyújtás következett. 2006. december hónapban a szolgálatnak folyamatban lévő szolgáltatás elbírálására vonatkozó kérelme, megszüntetési határozata, illetve visszafizetésre kötelezése nem volt. Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy arra vonatkozó kimutatása nincs a szolgálatnak, hogy a kérelmezők közül volt-e olyan, aki élt a fellebbezés jogával. Az Ást – bár elkülönítve nem foglalkozik a fellebbezés lehetőségével - a IV. fejezetében tárgyalja az általános eljárási szabályokat, aminek értelmében azt lehet mondani, hogy „*az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény szabályait kell alkalmazni.*”⁷⁶

A 2007-es év tekintetében a szolgálat munkatársai ismételtelen felkerestek intézményeket, társszerveket, a megkeresettekkel ismertették az előző év szakmai munkáját, valamint feladataikat, elérhetőségeiket. A szolgálat az előző évhez hasonlóan konferenciákat, képzéseket, előadásokat szervezett, a munkatársak havi rendszerességgel esetmegbeszéléseken, szakmai napokon vettek részt. Az Áldozatsegítő Szolgálat 2007. évre vonatkozó statisztikája alapján megállapítást nyerhet az, hogy – az országos trendnek megfelelően - a 2006-os 337-hez képest a tavalyi év vonatkozásában 112-re, azaz mondhatni egyharmadára csökkent a tájékoztatások száma. A csökkenés okára vonatkozó érdeklődésemre azt a választ kaptam, hogy ennek leginkább az lehetett az oka, hogy a 2006-os év tekintetében még egy teljesen új rendszerről volt szó, emiatt az igénybe venni szándékozók nem rendelkeztek kellő informáltsággal a számukra elérhető szolgáltatásokra nézve, míg a tavalyi év esetében – véleményük szerint – már lényegesen nagyobb publicitást nyert az intézmény és annak tevékenysége, valamint a szolgáltatások igénybevételére vonatkozó feltételek ismertetése.

Ebben az évben a benyújtott kérelmek száma 226 volt, amiből – amint az az alábbi 8. számú ábrából kiolvasható – a legtöbb azonnali pénzügyi segély iránti, ezt követte az érdekérvényesítés elősegítése tárgyában érkezett kérelmek száma, ami után a szakjogászai segítségnyújtás iránti kérelem következett, majd végül a kárenyhítés iránti kérelmek.

8. számú ábra: A benyújtott kérelmek megoszlása (2007)⁷⁷

⁷⁶ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

⁷⁷ Megjegyzés: saját szerkesztés

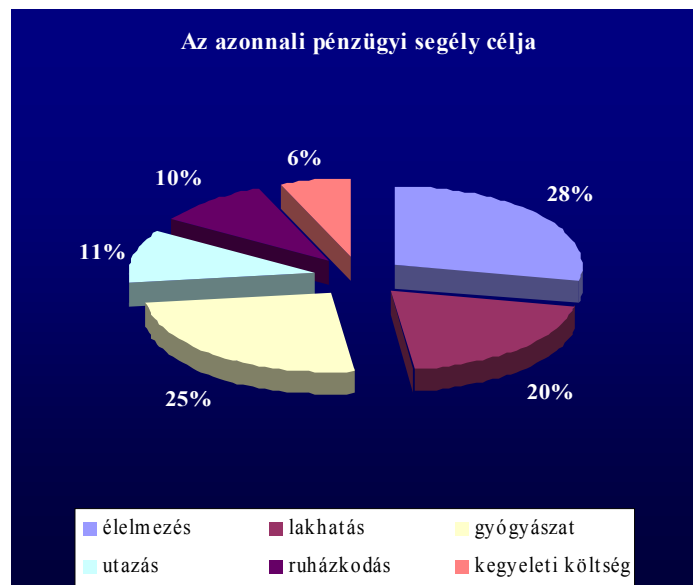

A benyújtott kérelmek közül a legtöbb, amint azt a fentiekben ismertettem, az azonnali pénzügyi segély iránti kérelmezés tárgyában érkezett a szolgálathoz, ami azt valószínűsítheti, hogy a bűncselekmények következtében a kérelmezők szorult anyagi helyzetbe kerültek, így a legtöbben ezt a szolgáltatási formát igényelték. Az ezt követő az érdekérvényesítés elősegítése volt, ami leginkább az egészségügyi-, jogi tanácsadási-, szociális ellátási szükségletek, kielégítését jelenti. Abban az esetben, ha a szolgálat úgy ítéli meg, hogy az áldozat ügyének további vitele szükségessé teszi a jogi segítségnyújtó szolgálathoz való ügyáttételt, akkor azt realizálja. Sajnálatos módon – arról sincs elemezhető adat -, hogy mennyien kérik saját maguk a jogi segítségnyújtás engedélyezését, és mekkora azoknak a száma, akiknek az áldozatsegítő szolgálat javasolja ezt a fajta szolgáltatást. A kárenyhítés kapcsán pedig azt gondolom, hogy ez az országos adatok leképeződést mutatja, vagyis általánosságban az mondható, hogy a megyei szolgálathoz az országos adatoknak „megfelelő” arányban érkeztek kárenyhítési kérelmek.

Az alábbi, 9. számú ábra az azonnali pénzügyi segély - szolgáltatástípus célfelhasználást mutatja be százalékos megoszlásban.

9. számú ábra: Az azonnali pénzügyi segély célja (2007)⁷⁸

⁷⁸ Megjegyzés: saját szerkesztés

A Békés megyei és az országos statisztikai kimutatás – a „Gyakorlat a számok tükrében fejezet” részletesen taglalta - összehasonlításakor az azonnali pénzügyi segély felhasználásának tekintetében azt lehet elmondani, hogy ebben a megyében is az élelmezési célú kérelmezés volt a leggyakoribb, a ruházkodásra és kegyeleti költségekre kifizetett célú pedig a legritkább. Amint már az országos célfelhasználási adatok elemzésekor is jeleztem, ez mindenképpen abból a szempontból érdemel külön figyelmet, hogy ennek a szolgáltatási formának az igénybevételéhez „mindössze” az áldozati státus igazolása, illetve az ügyintéző méltányossági döntése szükséges, azaz rászorultsági kritériumoknak ebben az esetben nem kell külön megfelelni.

A megállapított azonnali pénzügyi segély összegének tekintetében a következő tábla szerinti tájékoztatást kaptam:

2. számú tábla: A megállapított azonnali pénzügyi segély összege (2007)⁷⁹

0 – 10. 000 Ft között	7 %
10. 001 – 20. 000 Ft között	16 %
20. 001 – 30. 000 Ft között	16 %
30. 001 – 40. 000 Ft között	18 %
40. 001 – 50. 000 Ft között	20 %
50. 001 Ft felett	23 %

A táblázat adatai alapján azt lehet elmondani, hogy a legnagyobb százalékban a 40. 001Ft feletti kifizetett összegek szerepelnek, ami magyarázatot azért érdemel, mert 2007. szeptember hónap közepén Békés megye területén, Vésztő és Bélmegyer között történt egy autóbussz-baleset, ahol majd minden rászoruló áldozat – halálos kimenetelű közlekedési baleset volt - azonnali pénzügyi segélyt, illetve szakjogászai, valamint érdekérvényesítés elősegítése szolgáltatásban részesült.

A szolgálat ügyintézőinek az igénybevételre és az igénybevevőkre vonatkozó általános tájékoztatása szerint a hozzájuk forduló ügyfelek/áldozatok ügyeiben eljáró hatóság 97%-ban

⁷⁹ Megjegyzés: saját szerkesztés

a rendőrséget és mindössze 3%-ban jelenti az ügyészséget. Az ügyészség részéről történő igazolás kiállítása a kárenyhítés iránti kérelmek esetében jellemző. A kárenyhítésként kifizetett összeg a 2007-es év vonatkozásában valamivel több, mint 2,5 millió forint volt. Az áldozat pozíciója tekintetében azt a felvilágosítást kaptam, hogy 75%-ban sértettről, 25%-ban a sértett hozzátartozójáról volt szó. Az áldozatok nem szerinti megoszlása alapján 62% nő, 38% férfi, életkor szerinti megoszlásuk alapján pedig 0 és 18 év közötti 3%-uk, 19 és 40 év közötti 37%-uk, 41 és 60 év közötti 30%-uk, és végül 60 év feletti szintén 30%-uk. Az elkövetett bűncselekményeket típus szerint is csoportosították, ami alapján azt lehet mondani, hogy a leggyakoribb a lopás bűncselekménye (47%), majd a halálos tömegszerencsétlenség okozása (20%), a közúti baleset okozása (7%), az emberölés (4%). Ezeket követte a rablás, a súlyos testi sértés, a foglalkoztatás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés, csalás, és halált okozó testi sértés (3-3%), és a felsorolás „végén” az önbíraskodás, megrontás, erőszakos közösülés, rongálás, segítségnyújtás elmulasztása (1-1%) szerepelt.

Az érdekérvényesítés elősegítése szolgáltatásuk keretében azt állapították meg, hogy az áldozatok jól körülhatárolható területeken igényelnek segítséget, mint például: egészségügyi, szociális (ideiglenes lakhatás, intézményi elhelyezés biztosítása), büntetőeljárásbeli, gyermekvédelem, munkaügy, illetve az egyéb esetek (iratpótlás).

A kihelyezett ügyfélfogadás tekintetében annyit sikerült megtudnom, hogy az ügyfélfogadás e formájának megismerése érdekében az adott települések vonzáskörzetében található valamennyi település polgármesterét, valamint családsegítő és gyermekjóléti szolgálatát megkeresték, tájékoztatták őket az ügyfélfogadások időpontjáról, helyéről, illetve segítséget kértek ahhoz, hogy a településeken élők/lakók is értesüljenek ezekről.

A szolgálatnál történt szakmai ellenőrzések folyamatosak, ez jelenti egyrészt az osztályvezető általi negyedévenként történő ellenőrzést, másrészt jelenti a Központi Igazságügyi Hivatal Jogi Áldozatsegítő Szolgálatának ellenőrzését, visszajelzését is. A Békés megyében feltárt hibák tekintetében – az osztályvezető tájékoztatása szerint - nem nagy horderejűekről, hanem elsősorban figyelmetlenségből adódóak merültek fel.

A szolgálat jövőbeli terveire vonatkozóan olyan elképzelések fogalmazódtak meg, mint a hibák kiküszöbölése, az intézményekkel és társszervekkel való eddigi jó kapcsolat fenntartása, a munkájuk még szélesebb körben történő megismertetése, újabb intézmények tájékoztatása.

Az osztályvezetővel való beszélgetés fényében azt tudnám mondani, hogy az általa nyújtott tájékoztatás csak az általános tapasztalatokról való beszámolót jelentette, - ezért is jelezte valószínűleg, hogy nem kíván a magnófelvételhez hozzájárulni. Sajnos azt gondolom, hogy még véletlenül sem nevezhetem érdemnek a lefolytatott beszélgetést, sokkal inkább közhelyszerűnek és sablonosnak titulálnám. Megdöbbenett, hogy igazából semmilyen kiforrott vagy kiforrásban lévő szakmai koncepciója nem volt a szolgálatnak, aminek tükrében – az általuk említett - színvonalas szakmai munkáról lehetne beszélni. Kíváncsi lettem volna arra, hogy van-e módosítási javaslatuk a jogszabályi környezet tartalmára vonatkozóan, illetve, hogy milyen vélemény alakult ki a dolgozóknak a támogatások odaítélési feltételeit (alanyi jogon, rászorultsági alapon) illetően. Kifejezetten érdekelt volna, hogy az érdekérvényesítés elősegítése szolgáltatásuk keretén belül például a pszichológusok, a segítő szakemberek kiválasztását megelőzően milyen szakmai szempontok érvényesültek, illetve voltak-e egyáltalán ilyen jellegű kritériumok. Viszont egy megye – hiányos – tapasztalatai fontos kérdéseket hagynak nyitva, érdekes és érdemes lehetne megvizsgálni országos szinten, az immár több mint két éve működő intézményrendszert.

X. Összegzés, avagy a szabályozás néhány kritikai észrevétele, a fejlesztés lehetőségeinek számbavétele

Ebben a fejezetben – mintegy összefoglalásaként dolgozatomnak - ismertetni kívánom kritikai jellegű észrevételeimet, illetve ezzel egyidőben ajánlásokat kívánok megfogalmazni a fejlesztés lehetőségeire nézve, de mindezt annak tudatában, hogy egy új és talán még nem teljesen kiforrott intézményrendszerrel és az általa nyújtott szolgáltatásokról van szó.

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény értelmében az állam az alábbi szolgáltatásokat nyújtja:

- azonnali pénzügyi segély
- szakjogászai segítségnyújtás
- érdekérvényesítés elősegítése

Az észrevételeim megfogalmazását e szolgáltatások erősségeinek és gyengeségeinek számbavételével kezdeném, majd a fejlesztés lehetőségeinek latba-vételével folytatom.

Az azonnali pénzügyi segély az áldozat legalapvetőbb szükségleteinek fedezésére szolgál. A területileg illetékes szolgálat hoz erről méltányossági döntést, azaz nem szociális rászorultságon, hanem a bűncselekmény következtében kialakult helyzet mérlegelésén alapul. Az azonnali pénzügyi segélyért a bűncselekményt követő 3 munkanapon belül lehet folyamodni. A szolgálat munkatársának feladata a tájékoztatás is, a visszafizetési kötelezettség esetleges keletkezéséről. Véleményem szerint ennek a támogatási formának az erőssége épp az, ami a megfogalmazásában is szerepel, vagyis azonnali, pénzügyi és segély. Az azonnaliságából értelemszerűen adódik, hogy sürgős helyzetre vonatkozik, a pénzbelisége önmagáért beszél, azaz anyagi támogatást nyújt, az pedig, hogy segélynek van titulálva, azt fejezi ki, hogy segítséget teremt. Az idei évre vonatkozóan a legmagasabb összege a segélynek 73. 616Ft, - ami első ránézésre akár nagylelkűnek is tűnhet - aminek arányáról érdemben akkor lehetne – általánosítás nélkül – beszélni, ha ismernénk az adott bűncselekmény (lévén nem mindegy, hogy egy közúti balesetről, avagy egy lopásról van-e szó) következtében felmerülő költségek, szükségletek mértékét.

A gyengesége a szolgáltatásnak – álláspontom szerint – az, hogy a kérelem benyújtására 3 munkanapos objektív határidőt szabott meg a jogalkotó, ami annak a veszélyét rejti magában, hogy az áldozatok széles köre – amint az a rendőrség áldozatvédelmi munkájáról készült beszámolóban is szerepelt – számára nem válik elérhetővé ez a segélyforma. A szolgáltatást érintő másik kritikai észrevételem arra irányul, hogy a jogalkotó konkrétan megszabta, hogy milyen célokra biztosítja ezt a segélyt – és még csak meg sem említette az „egyéb” kategória lehetőségét, ami talán az áldozatok igényeihez jobban tudott volna igazodni.

A fejlesztés lehetőségét abban látom/látnám, hogy a bűncselekmény összes körülményének az alapos ismerete, vizsgálata céljából – ami szükséges a méltányossági döntés meghozatalához -, illetve azért, hogy szélesebb kört érhessen el a segélyezés, ezt a 3 munkanapos határidőt meghosszabbítsák. A szolgáltatásnyújtás kockázatos részének azt tekintem, hogy a kár megtérülése a kérelmező bejelentési kötelezettségének – is lehet - a függvénye, amire nézve minden esetben igazi biztosítékot nem látok, így a megtérítés kötelessége sem biztosított véleményem szerint.

A *szakjogászi segítségnyújtás* igénybevételére, azaz jogi segítő szakjogászi közreműködésre az adott ügy kapcsán az az áldozat válik jogosulttá, aki a jogszabály szerinti rászorultsági feltételeknek megfelel és a kérelmét, a bűncselekmény elkövetésétől számított 6 hónapon belül előterjeszti. A szolgáltatási forma tekintetében a törvény megkülönbözteti a jövedelmi- és a vélelmezett rászorultságot⁸⁰, amit - mindkét esetben - megfelelő módon igazolni is kell. A jogalkotó a szociálisan hátrányos helyzetben lévők számára hozta létre – integrálta az Igazságügyi Hivatalhoz - a segítségnyújtás ezen formáját, akik ennek keretében jogi tanácsot, eljárásjogi képviselést kaphatnak a jogvitáik megoldása során, illetve jogaik érvényesítése céljából. Az igénybevételhez maximalizált jövedelemhatár (rászorultsági küszöb) a 2008-as év vonatkozásában az alapösszeg kétszeresét jelenti, azaz 147. 232 Ft. Ez az összeghatár, illetve a 6 hónapon belüli kérelem-benyújtási határidő nagyban hozzájárulhat a jogi segítségnyújtás széles kört elérő igénybevételéhez, ez pedig mindenképpen a szolgáltatási forma erősségeként említhető meg. Azt gondolom, hogy az Ást. keretein belül ennek a szolgáltatási módnak van a leginkább kidolgozott múltja, lévén, hogy már 2003 óta megvan a törvényi háttere is, aminek keretében az ügyfél jogi segítséget kap a szerződésben álló, névjegyzékbe felvett, kijelölt/kiválasztott jogi segítőktől (ügyvédek, közjegyzők, egyetemi oktatók, jogvédő társadalmi szervezetek).

Talán az egyik legérdekesebb szolgáltatása – számomra mindenképpen - az Igazságügyi Hivatalnak az *érdekérvényesítés elősegítése*, ami személyre szabott felvilágosítást, illetve segítségnyújtást jelent, az áldozat alapvető jogainak érvényesítéséhez, az őt megillető biztosítási, egészségügyi és szociális ellátások igénybevételéhez, a rájuk külön vonatkozó jogszabályokban rögzített feltételek/módok alapján. Véleményem szerint ez utóbbi két szolgáltatás - a szakjogászi segítségnyújtás és az érdekérvényesítés elősegítése - bizonyos esetekben lényegesen hatékonyabb lehet, mint maga az anyagi támogatás, ami mindössze egy pillanatnyi helyzetet képes korrigálni. Ennek a hatékonyságnak, hatásosságnak a mérése erősen szubjektív megítélésen alapul, de azt mindenképpen valószínűnek tartom, hogy a bűncselekményt megelőző állapotba, helyzetbe való visszakerülés nagyon sok áldozat számára megnyugtató lehetne/lenne. Elgondolásom az, hogy ezt a szolgáltatási formát erősíteni, az igénybevevők körét szélesíteni kellene, mivel ez a támogatási forma – ezzel erősségét is kifejezve - a legkomplexebb (egészségügyi, szociális, jogi) lehetőségeket nyújtja/nyújthatja az áldozatok felé. A szolgáltatás komplexitása pedig professzionális együttműködést kíván(na) meg a szociális- és egészségügyi szférában dolgozó szakemberektől, valamint a jogász társadalomtól egyaránt. A fejlesztés lehetőségét e témakörben, abban látom, hogy az áldozatsegítésben résztvevő – a jelzőrendszer részét képező - különféle szakmák képviselői érdekében egységes szakmai irányítás és koordináció, valamint monitoring valósuljon meg.

Az állami *kárenyhítés* egyösszegű vagy járadék formájában nyújtható anyagi támogatás, ami a társadalom szolidaritását hivatott kifejezni. Kárenyhítésre a fizikai sértettek jogosultak, akik testi épsége, egészsége a bűncselekmény következtében súlyosan károsodott, továbbá ezek hozzátartozói, eltartottjai, amennyiben a rászorultsági kritériumoknak megfelelnek.

⁸⁰ Megjegyzés: Az Ást. 6.§ (3) bekezdése értelmében: Jövedelmi helyzetére tekintet nélkül rászorulóknak tekintendő az az áldozat, aki rendszeres szociális segélyben, időskorúak járadékában, adósságkezelési szolgáltatás, lakásfenntartási támogatás jogosultja, a családjában olyan gyermeket gondoz, akinek rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságát megállapították, számára egészségügyi szolgáltatás igénybevételre céljából a települési önkormányzat polgármestere önkormányzati hatáskörben szociális rászorultságot állapított meg, ápolási díjban, közgyógyellátásban, rokkantsági járadékban részesül, fogyatékosági támogatásra, vakok személyi járadékára vagy magasabb összegű családi pótlékra jogosult, átmeneti szállást vagy éjjeli menedékhelyet igénybe vevő hajléktalan személy, családok gyermekek átmeneti otthonát igénybe vevő személy, Magyarország területén menekültügyi eljárás alatt álló személy.

Ha nem járadék formájú, hanem egyösszegű a kárenyhítés, akkor az a tényleges kárral arányos, de legfeljebb az alapösszeg tizenötszöröse, azaz 2008-ban 1. 104. 240 Ft - és visszafizetendő, ha más forrásból megtérül. A visszafizetésre az állam a megtérülés mértékéig jogosult. A visszatérítés intézményének bevezetése azért vált indokolttá, hogy az mindenképpen tisztázódjon, hogy ez az anyagi támogatás nem felelősségátvállalás. A materiális felelősség továbbra is az elkövetőt, a kártérítésre kötelezett személyt, illetve adott esetben a biztosítót terheli – véleményem szerint helyesen. Nem tekinthető fájdalomdíjnak sem a kárenyhítés, mivel azt el kívánták kerülni, hogy az áldozat ugyanazon bűncselekmény miatt több forrásból is kárenyhítést kaphasson. Az elkövető általi kompenzációra, jóvátételre, ennek intézményére (mediáció) hajlott a jogalkotó, lévén ez az elsődleges megtérülési szintér. Másodlagos szintérnek is nevezhetjük ebben az esetben például a biztosításból eredő megtérülés lehetőségét, viszont azt nem látom tisztázottnak – és egyben ezt tartom az ellenőrzése gyengeségének is -, hogy abban az esetben, ha az igénybevevő ennek a visszatérítési kötelezettségének önként nem tesz eleget, arról hogyan és milyen módon tud a szolgálat információt, tudomást szerezni.

A témát érintő tájékozódásaim során - a bűnmegelőzés honlapja keretén belül - találtam rá egy érdekes tanulmányra, amely a francia áldozatsegítő rendszerről⁸¹ szól. Az értekezés nagyvonalakban mutatja be a Franciaországban már harminc éves múltra visszatekintő és elég bonyolult rendszert. A magyar áldozatvédelmi szolgáltatások és ezen belül is a kárenyhítés fejlesztési lehetőségeinek számbavétele kapcsán figyeltem fel arra, hogy a francia segítségnyújtás intézményesülése a gyakorlatban mennyire másként működik. Az első ilyen szembeötlő különbség az volt, hogy a kárenyhítésre a legtöbb esetben a büntetőítélet jogerőre emelkedése után van csak lehetőség. Ráadásul ezt a kárenyhítést egy garanciaalap fizeti ki. A garanciaalap bevételeit képezik a különféle biztosítások - élet-, lakás-, baleset-, gépjármű-biztosítás - éves díjainak törvény által meghatározott százalékban való átutalása, a rabkeresmények tíz százaléka, valamint a kártérítésre kötelezett elkövetőktől behajtott pénzösszeg is. A másik jelentős eltérés az, hogy a büntetőbírósnak kötelessége arról dönteni, hogy a sértett polgári jogi igényének helyt ad-e vagy sem. A kárenyhítés összegének megállapításakor a tényleges kárösszeg mellett létezik a fájdalomdíj intézménye is, ami átalány-jellegű, azaz minden egyes bűncselekményhez egy bizonyos összeg lett hozzárendelve. Elmarasztaló ítélet esetén a kártalanítás az elkövetőt terheli, a garanciaalapnak megtérítési igénye van, amit elsősorban az elkövető önkéntessége alapoz meg, ennek hiányában pedig egyfajta inkasszót kezdeményez.

A szolgáltatások, illetve a kárenyhítés kritikai és fejlesztési lehetőségeit követően magára az áldozatsegítő szolgálatra, illetve a szervezettel együttműködő, azt körülvevő társszakmákban rejlő lehetőségekkel szeretném folytatni.

Az áldozatok segítésének formai, feltételekhez kötött követelményei – a jogszabályi előírások - mellett a tartalommal való megtöltés hangsúlyozása is fontos, ami viszont – véleményem szerint - kifejezetten az adott áldozatsegítő szolgálat felelőssége. Ez alatt azt értem, hogy számottevően több múlhat egy adott inspekción, mint a kritériumoknak való megfelelést követően a szolgáltatás oda ítéltése/oda nem ítéltése. A büntetőügyben eljáró hatóságok prakticista szemléletének átalakítása, a bűnüldözés és megelőzés hatékonyságának növelése, az áldozatok – anyagi mellett - erkölcsi rehabilitációja, a szakágazatok áldozatvédelembe és áldozatsegítésbe való bevonása mind – mind a szolgálat általi tartalommal való megtöltés jegyében mehetnének végbe. A megfelelő információáramoltatás és kontaktus, valamint az együttműködési megállapodások kötésére való törekvés azonban elengedhetetlen ahhoz, hogy az áldozatok segítése ne csak pusztán ideológiai, hanem tapasztalati síkon is megvalósuljon. Azt gondolom, hogy az áldozati státusz megelőzése, illetve az áldozattá vált személyek

⁸¹ <http://www.bunmegelozes.hu/?pid=209>

megsegítése érdekében szükség lenne, - természetesen a többi fontos szakterületet sem kihagyva – a szociális- és az áldozatvédelmi intézményrendszer e kérdéskörben történő integrált feladatellátására. Ez alatt nem egy összevont intézményrendszer kialakítását, hanem a szakemberek tevékenységének összefonását értem, mintegy komplex szolgáltatásnyújtást. A szociálpolitika tárgya - e témát illetően - a hatékony korrekció végrehajtása, azaz kompenzálni – meghatározott helyzetekben bizonyos anyagi és egyéb szükségletek nyújtásával - az elszenvedett károkért az áldozatot, ugyanekkor a szociálpolitika eszköztára véleményem szerint csak nyomaiban található meg a hatályos szabályozásban. A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló törvény társadalompolitikai jelentőségét – meglátásom szerint - éppen az adja, hogy egy közpénzből finanszírozott intézmény- és cselekvési rendszerről van szó, amely a devianciák –bűncselekmények - következtében kialakult helyzetek, állapotok korrigálását, - néhol a szociálpolitika illetékességi területébe tartozó - szükségletek meghatározását, kielégítését, valamint e csoport érdekeinek képviselését, ezek szolgálatát hivatva jött létre.

Ebben a tanulmányban igyekeztem rávilágítani arra, hogy az áldozatok védelme és segítése nem csak az állam ügye, hanem a társadalom közügye is. Az állam intézményrendszert hozott létre és hozzá szolgáltatásokat biztosított, de mindemellett nagyon nagy szükség van a társadalom szolidaritására, a különböző szegmenseinek mozgósítására ahhoz, hogy azok a személyek, akik nem voltak sosem áldozatok, ne is legyenek a későbbiek során sem, azok az egyének pedig, akik már áldozattá váltak, újra ne éljék át a régebbi traumát. A múlt és a jövő igeidők közül egyetlen, a jelen maradt ki. A jelen azokról szól, akik, éppen az elérhető szolgáltatásokat nyújtják, azoknak, akik erre rászorulnak. Az áldozatsegítő szolgálat elmúlt két éves munkája kapcsán kutatásokról nemigen beszélhetünk, viszont úgy vélem, hogy az elkövetkezendő időkben szükség lesz a jelenleg működő rendszer hatékonyságának elemzésére, az esetleges javító szándékú változtatások megtételére.

Felhasznált irodalom

BMK Füzetek 10. A Biztonságos Magyarországért Közalapítvány kiadványa, Budapest 2005. április (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft, Budapest, 2006.)

Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései (Osiris Kiadó, Budapest, 2001.)

Hajdú Magdolna: A bűncselekmények áldozatainak védelme. Belügyi Szemle, 2003. 2-3. szám

Irk Ferenc: A közúti közlekedési balesetokozás viktimológiai tipológiájához. Magyar jog és Külföldi Jogi Szemle, 1972. évi 5. szám

Magyar értelmező kéziszótár (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989. (szerk.) dr. Rózsahegyi Zsuzsa: Áldozatsegítés Európában 2004 (Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága Budapest, 2005.)

http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/gorgenyi_ilona.doc

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700017.IRM

<http://tat.k.elte.hu> Juhász Gábor: Szociális jog – munkaanyag

<http://web.b-m.hu6belugy/bmjog.nsf>

http://www.bunmegelozes.easyhosting.hu/obmb/obmbnek_beszamol_feher_gyuru.doc

<http://www.bunmegelozes.hu/?pid=14>

<http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm>

<http://www.irm.gov.hu/?mi=2&katid=2&id=104&cikkid=2784>

<http://www.jesz.ajk.elte.hu/vigh14.html>

<http://www.kih.gov.hu/alaptev/aldozatsegito/beszamolo>

<http://www.kih.gov.hu/szervezet>

<http://www.magyarország.hu/jogszabalyok>

<http://www.neki.hu/rend/visszakezbol>

<http://www.obh.hu/allam/2003/1.htm>

<http://www.origo.hu/itthon/20031118nemkartalanitjak.html-51k>

<http://www.police.hu>